

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 29. ČERVNA 1932

ZA KČ 2.—

Německé kartely

Ing. ANT. RYŠÁN

Herectví ve filmu

FRANTA KOCOUREK

O člancích, které vzbudily pohoršení

F. PEROUTKA

Camera obscura

OTTO RÁDL

Český odborník ve službách pětiletky

Proč Hoover vystoupil se svým podnikem

Úspory — Státní a soukromé podnikání — Budeme poslední zemí, do které se jezdí? — Propagace rozhlasu — Malé vítězství veřejného mínění

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-86.

SOVĚTSKÉ KNIHY A ČASOPISY

Právě bylo zahájeno předplacení na II. pololetí všech deníků i revuí, vycházejících v SSSR. Objednávky časopisů i knih a bezplatné zaslání katalogu obstará

»MEŽDUNARODNAJA KNIGA«
MOSKVA, KUZNEČIKIJ MOST Č. 18

Po zrušení konfiskace v původním znění dáváme znovu na trhy:

VÍTĚZSLAV NEZVAL

SKLENĚNÝ HAVELOK

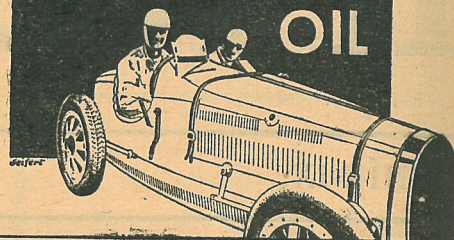
B Á S N Ě

S obálkou a v úpravě K. Teige. Stran 212.
Brož. Kč 40.-, váz. Kč 52.-. U knihkupců

FR. BOROVIČ, PRAHA II.,
NÁRODNÍ TŘÍDA ČÍSLO 18

SPEEDWELL OIL

PRAHA I. NÁM. REPUBLIKY PALÁC KOTVA

Prázdninové kursy francouzštiny

Institut de Touraine à Tours (Indre-et-Loire) — Čechoslováci 30% slevy — Účastníci ve věku 16–25 let 50% slevy na francouzských drahách — Slevy na drahách československých a německých pro středoškolské a vysokoškolské studenty

Zprávy: prof. V. ČÍŽEK, Praha XVIII, Ořechovka 284

N A B Í D K Y A P O P T Á V K Y

Poplatek za jednu noticku zasláný současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Koupím za každou přijatelnou cenu 6 Vrchlický, Rabínská moudrost. Na-

bídky přímo na B. Fidlera v Nitře, Masarykovo náměstí.

Lékaři, pozor: Prodám za pouhých Kč 3.200.— úplně neporušené dílo:

Halban-Seits: Biologie u. Pathologie des Weibes 1930—1931, 8 dílů v krám-

ské ceně 8.200 Kč. Nabídky do adm. t. l. pod čís. 130.

U Flory volné byty

(pokoj, kuchyň i jednotlivé) nezařízené pronajme. K doptání: Praha XI., Sudoměřická 11.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 25. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI:

JIRÍ HEJDA: Koncept hospodářského programu. — F. PEROUTKA: O člancích, které vzbudily pohoršení. — OTTO RÁDL: Camera obscura. — Český odborník ve službách pětiletky. — Ing. J. SLABÝ: Z agrární fary a farnosti. — V Lausanne správný start. — Strany jsou drahé. — Národně demokratičtí dělníci. — Raději maloměstáctví, než toto. — Nová třída se hlásí. — Svědectví muže, jenž to ví.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVIČ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

p o z n á m k y

Proč Hoover vystoupil se svým podnětem

Ríká se, že ozbrojovací návrh presidenta Hoovera je volební manévr. To je pravda, ale tím ne nedá odbýt. Právě naopak. Proč je to volební manévr? Proč se republikánům a Hooverovi hodí vystoupiti před volbami s návrhem na radikální ozbrojení? Poněvadž celá Amerika si ho přeje a nutně je potřebuje. Nic tam nemůže dnes býti populárnější než snížení, a to velmi důkladné, vojenského rozpočtu — jako tam nemůže být nic odiosnějšího nad myšlenku prominout evropské válečné dluhy. Co to znamená? Nic jiného, nežli že třeba se rozhodnout. Chceme Ameriku získat? Záleží nám na ní a na jejím úsudku o nás? Po případě na tom, jakou stranu zaujme? Zde nejde o Hoovera. Každý president, každý, kdo se chce státí a kdo bude presidentem Spojených států severoamerických, musí naléhati na ozbrojení, jako na ně naléhá každá vláda anglická. Odporem proti němu možno si Ameriku nejspolehlivěji proti sobě poštvat. Trváním na zbrojení, ať již k tomu máme jakkoli dobré důvody, dostáváme se nevyhnutelně do osamocení, poněvadž obě anglosaské velmoci cítí se tím silně poškozovány. Nezbyvá než volit: vyplatí se nám více mechanická výzbroj a jistá převaha v presenčním stavu vojska při diplomatickém osamocení, které Německu a ostatním poraženým umožní postupně se ozbrojovat znovu — či spíše částečně resignace na výzbroj za upevnění přátelského poměru k velkým neutrálním a postupné budování organické spolupráce na udržení míru? To neznámá odzbrojit ihned a bezpodmínečně. Přijímat takové poselství z Washingtonu na kolenu nebo s nadšením, jako to činí Němci nebo Italové, to není ctnost, nýbrž sobecký zájem. Ale je naprosto třeba stavět se zásadně k anglosaskému úsilí kladně. Dávat najevo, že máme porozumění pro to, co potřebují a co chtějí, aby oni také pochopili a chtěli pochopit nás. Nenechat vzniknout dojem, že jsme překážkou smíru a obnovy. Při tom ovšem ukázat risiko a hledat doplnění ozbrojovacích plánů plány organizace míru. Ve věci nebyl by ostatně velký rozdíl proti tomu, co se dělá už nyní a co se musí vždy dříve či později udělat. Ale forma musí být jiná, duch, který celou práci oživuje, musí být pravý protiklad toho, který vládne dosud. Je nesmírný rozdíl v tom, nechám-li se vésti událostmi nebo táhnout, jak říkali Římané. Je třeba chtít včas, co budu musít. Tragedií francouzské politiky je, že vždy teprve o rok později nahlédne rozumnost nebo nezbytnost opatření, které by se bylo mohlo rentovat, kdyby je byla provedla dříve, nebo ještě lépe, podnikla z vlastní iniciativy. Hoover volil nyní zas ten briskní naléhavý způsob vystoupení jako při svém loňském ohlášení moratoria. Ale proč? Proto, že diplomacie nemohla už pět měsíců s místa a chystala se právě uzavřít neslavné účty nějakou resolucí proti jedovatým plynům a pětiprocentním škrtáním v armádních rozpočtech. Tím by byl marasmus jen rostl. Hoover chce vynutit jasné rozhodnutí, aby bylo možno pokračovati s vyhlídkou na úspěch i ve věcech válečného zadlužení a hospodářské obnovy. Vynutit, poněvadž jinak nelze.

R. P.

Úspory

Úspory ve státní správě jsou součástí snah o rozpočtovou rovnováhu. Již prostý fakt, že tyto úspory jdou do set milionů, svědčí o tom, že v dřívějších letech se ve státní správě nešetřilo tak, jak se šetřit mohlo. Jako celý státní rozpočet jest velmi nesouměrný, dáváje jednu na věci, bez kterých bychom se prozatím mohli obejít, aby se zase jindy šetřilo na věcech nezbytných, tak i úspory ve státní správě nejsou souměrné. Někde se šetří více, někde méně. Starosti dnešního ministra financí byly by hodné menší, kdyby se skutečnými úsporami se bylo začalo dříve. Tak na př. povolený stavební náklad na bu-

dovu ministerstva obchodu činil 34.6 mil. Kč. To znamená, že ministr financí dnes by se nemusil starat o předlohu o dani z droždí, kdybychom byli odložili stavbu paláce pro ministerstvo obchodu na dobu pozdější. — Politikové ovšem řeknou, že to, co už se stalo, nelze dobře spravovat. Což jest pravda, s kterou bychom byli ochotni se smířiti, kdybychom si byli vědomi toho, že členové zákonodárných sborů jsou odhodláni pro příště důkladně bdíti nad tím, jak se nakládá s prostředky, které státu k hospodaření povolují. Stálo by za to, aby členové parlamentu jednou obejeli v Praze všechny paláce jednotlivých centrálních úřadů. Poznali by, jak se tu plýtvalo prostředky, které povolovali. Ty paláce, které byly vybudovány pro státní úřady, nejsou pro úřady. Největší prospěch měli dodavatelé. Paláce ministerstev jsou stavěny sice luxusně, ale v podstatě neprakticky a neúčelně. Vnější a vnitřní jejich nádhera tvrdě kontrastuje s platy zaměstnanců, zejména drobných, kteří v těchto palácích pracují. — Národní demokraté se domnívají, že našli lék, když doporučují zřízení úsporné a kontrolní komise. Doporučují ji pro státní hospodaření, doporučovali ji i v zemském zastupitelstvu, líčíce ostatní strany, které nehlasovaly pro tento návrh, jako strany, které nehodlají přispět k šetření ve veřejném hospodářství. Národní demokracie z návrhu na zřízení úsporné a kontrolní komise učinila si snadnou agitaci. Ti, kteří očekávají mnoho od úsporné komise, propadají víře, že tím, když jest pro nějakou otázku zřízena komise, jest tato otázka vyřízena. Šetřit jest možno i bez úsporných komisí. V domácnostech také nejsou úsporné komise a šetří se v nich. Šetří se tak, že se vydání uzpůsobí příjmům, že nejprve přijdou na řadu věci nejnnutnější, pak méně nutné aby na věci málo nutné došlo jen tehdy, když na ně zbude. Parlament může šetřit i bez úsporné komise. Má vrcholné právo povolovat rozpočet. Tohoto právo neužívá plně. Kdyby poslanci a senátoři dali si práci, a prokousali se zelenými sešitky rozpočtovými, objeví v nich nepřehlednou řadu nesrovnalostí. Na věci, bez kterých bychom se docela dobře obešli, jsou zaraženy položky velmi značné, na jiné, potřebné jest pamatováno velmi nuzně. Náš rozpočet představuje mechanickou srážku různých zájmů; jednotlivé položky nejsou dotovány podle významu té či oné věci, ale dle toho, jak ta či ona strana dovede se za tu či onu položku postavit, jak jednotliví referenti v úřadech dovedou si získat oporu v poslancích a senátorech. Parlament příliš bere rozpočet tak, jak přijde z jednotlivých ministerstev. Jeho úkolem by bylo, považovat tyto zelené sešitky jenom za návrh, který musí býti upraven podle určitých celkových hledisek, aby státní hospodaření mělo svůj plán, v němž počítá nejprve s pořizováním a udržováním důležitých, nezbytně nutných věcí, aby se pak pomalu počítalo i s věcmi, které jsou méně nutné. Parlament velmi málo používá právo zkoumat státní hospodaření. Jednání o uzavěrkách státních účtů jest toho důkazem. Úspory ve státní správě ukázaly, že se dříve příliš nehospodařilo. Bylo by dobře, aby parlament si to uvědomil a přísněji než dříve díval se na každou položku rozpočtovou, aby žádal, jak se s ní hospodařilo, aby plně využil svého rozpočtového práva. Parlament může dobře šetřit i bez úsporné komise.

V. G.

Státní a soukromé podnikání

Proti státnímu podnikání jest celá řada námitek; stačí na důkaz, že státní podnikání potřebuje důkladné reformy. Nestací však na důkaz, že myšlenka státního podnikání jest v zásadě nesprávnou. Velmi často se říká: kdyby to tak vzal soukromník do svých rukou! Ale kdyby na př. naše dráhy vzal do rukou soukromý kapital, provedl by na nich v počátečním rozběhu mnoho reforem; na konec by přišel a požádal by stát o sanaci nebo subvenci. Krise našich drah není v tom, že jsou státním podnikem. V cizině jsou dráhy v rukou soukromých společností; jsou také pasivní. Snad více, než u nás. Krise železnic jest hlouběji, než aby ji mohl řešiti ihned ať již stát nebo soukromý podnikatel.

T. zv. soukromé podnikání ztratilo v posledních letech hodně na svém lesku. Velmi často slyšíme varovné hlasy, aby se příliš nezasahovalo do soukromého podnikání. Ale právě v době hospodářské krise ukázalo soukromé podnikání, že jest v slepé uličce, z níž nezná jiného východiska, než volání: státe, po-

moz! Velká část soukromého podnikání dávno již opustila zásadu soutěže. Kartely nejsou ničím jiným, než sdruženími, která vylučují soutěž. Soutěží mezi sebou továrny na sirky, aby se překonaly v dodávání levných zápalek konsumentovi? Soutěží mezi sebou železářny, aby jedna nabízela konsumentovi levnější železo než druhá? Soutěží mezi sebou lihovary, aby nabídl konsumentovi levnější lih? Soutěží mezi sebou cukrovary, aby nabídl konsumentovi levnější cukr? Velké výrobní obory vyloučily přímo volnou soutěž ze svého podnikání. Jiné obory soukromého podnikání přišly na stát, aby jim pomohl v jejich nesnázích; to jest případ sanace bank. Exportní úvěry znamenají, že průmysl chce, aby se stát s ním dělil o riziko při exportu. Soukromé podnikání přistupuje na souručenství se státem; na souručenství, při kterém stát má nésti riziko spojené se soukromým podnikáním. Soukromé podnikání brání se zásahům státním tam, kde mu to není příjemné; dožaduje se zásahu, intervence státu, tam, kde soukromé podnikání nechce nésti plně své riziko. Volná soutěž — jak nedávno bylo řečeno — existuje pomalu už jen ve sportu.

Velké soukromé podnikání už jest soukromým podnikáním jen na firmě. Na místo soukromníků nastoupily kolektivní formy akciových a jiných společností. Stát byl příbrán jako tichý společník do soukromého podnikání. Má právo investovat do soukromého podnikání svoje peníze, má právo platit riziko, má právo platit deficity, má však povinnost býti t i c h ý m společníkem tam, kde by chtěl uplatnit svoje slovo tam, kde jde o jeho peníze. Není proto dobře stavěti proti sobě státní a soukromé podnikání jako dva kontrastující typy podnikání, z nichž jeden se osvědčuje a druhý ztroskotá. Státní podnikání jest těžkopádné a pomalé. Ale v našem soukromém podnikání jest tomu nejinak. Státní podnikání má svůj význam sociální. Porovnejme jen, jak málo propouštěly státní podniky a jak propouštělo soukromé podnikání.

Poukazuje-li se na státní dráhy a soukromé autobusy, bylo by potřebí, aby ministerstvo železnic se pokusilo číselně vylíčit různé sociální výhody, které poskytuje (dělnické lístky, žákovské lístky, slevy spolkům a korporacím) a porovnat tyto výhody se slevami, které poskytuje soukromá autodoprava. Bylo by záhodno porovnat, platí-li soukromá autobusová doprava své zaměstnance lépe, než správa státní. Soukromé podnikání jest po této stránce ve výhodě potud, že nebere na sebe tolik sociálních a jiných závazků, jako podnikání státní. Státní podnikání je namnoze nuceno k menší rentabilitě nebo k pasivnosti tím, že jsou mu vnucovány různé závazky, které soukromé podnikání nepřijímá. Státní podnikání jest stěžováno záhsahy politických stran; kdyby se ty podařilo redukovat, dostalo by se státní podnikání na jiné, lepší cesty. Státní podnikání má své velké vady; ale ty nevězí v principu, ale ve způsobu provádění. Kořeny krise soukromého podnikání jsou však daleko hlouběji.

V. G.

Budeme poslední zemí, do které se jezdí?

Nedávné události v Německu jasně ukázaly, jak důležitým činitelem jest také po stránce hospodářské cizinecký ruch a jak mnohá naše města mu přímo děkují za svůj rozvoj. Ale v propagaci cizineckého ruchu musili bychom začínat skoro od začátku. Ostatně vysvitne to ze srovnání, pokud je to možno, s cizími státy. Tak na př. ze zámořských států jest velmi vyvinutý cizinecký ruch ze Spojených států do Kanady, kam ročně zavítá až na 16 milionů Američanů, kteří tam za rok utratí v našich penězích dokonce přes 28 miliard. Mají různé státy ve Spojených státech severoamerických na 50 kancelářů, jichž účelem jest právě propagace cizineckého ruchu. Vůbec Američané přinášejí ročně do Evropy pěkný peněžní obnos, který přesahuje stamiliony Kč. Všimněme si však, jak mají jednotlivé státy obstarány propagace pro cizinecký ruch.

Tak Rakousko má ve Vídni „Österreichisches Verkehrs-bureau“, které má své kanceláře skoro ve všech hlavních a důležitých městech Evropy a přirozeně také v Novém Yorku. Roku 1929 obětovala vláda na podporu turistiky 70.000 šilinků. Rakouské propagační zahraniční kanceláře mají na starosti jediné propagaci a zprostředkují spojení s místem, do něhož se chce cizinec brát.

V Německu si vzaly dráhy na starost propagaci a společnost drah zřídila v Berlíně Reichsbahnzentrale für den Deutschen Reiseverkehr, která má také hodně filiálek v cizině. Roku 1929 poskytla vláda podpory těmto kancelářům 2,800.000 marek. Mimo to mají různá města své vlastní propagační kanceláře.

V Maďarsku mají systém kombinovaných kuponů, které opravňují majitele k určitým výhodám nejen na dráze, ale také v hotelu a pod.

V Belgii soustřeďuje se propagace cizineckého ruchu v Of-

fici National du Tourisme, kde jsou zástupci všech důležitých ministerstev, které mohou přijíti s turistikou a cizineckým ruchem vůbec nějak přímo i nepřímo do styku.

Italie má svůj Enit (Ente Nazionale per le Industrie Turistiche), který byl založen r. 1919 a požívá roční podpory z min. železnic a hospodářství na půldruhého milionu lir. Filiálky Enitu prodávají i jízdenky, dávají informace, vydávají propagační filmy, pořádají výstavy, přednášky. Od roku 1928 existuje v Itálii společnost „Nuova Italia“ s kapitálem 50 mil. lir a má podobnou funkci jako Enit.

Švýcarsko na svou propagandu věnuje ročně na 300.000 dolarů a cizinecký ruch jim dobře vrátí celý náklad zpět.

Ve Španělsku je „Patronato National de Turismo“, kterážto instituce má bankovního úvěru, garantovaného státem, na 25 mil. peset. Tato společnost vydala na př. letáky nákladem dvou milionů exemplářů.

V Norsku jest „Landslaget for Reisevivet i Norge“, podporovaná státem, zatím co ve Švédsku jest svěřena tato péče soukromým společností.

Také v Anglii pracuje v propagaci soukromá společnost „Come to England Movement“ za podpory různých hospodářských i jiných společností. Propagaci provádí tiskem, obrázky a pod.

Ve Francii mají dokonce samostatné ministerstvo a jest přirozené, že Orientální výstava byla výsledkem činnosti tohoto ministerstva, jistě s výsledkem přímo velkolepým. Propagační ruch bude tu asi také nejlépe organizován a prováděn ze všech států vůbec.

Dobrou propagaci má Sovětské Rusko nejen pomocí komunistické internacionály, ale také pomocí své sovětské kanceláře Inturist. Tato kancelář organizuje cestovní výpravy, jichž ceny jsou určeny podle kategorií, to jest podle pohodlí. Inturist poskytuje cestovatelům jízdenky, místenky — v Rusku se totiž prodá na vlak jen tolik lístků, kolik je tam míst k sezení — noclehy, stravu, obsluhu, tlumočníky, průvodce, byt, návštěvy továren, muzeí, zkrátka celý program rozpočtený na dni a také cenový rozpočet. Není to laciné. Za 16 dní nejnižší kategorie Kč 4600.—. Jen dělnické cestování jest ještě o něco lacinější, ostatní dražší, o hodně dražší nežli na evropském západě. Souvisí to s hospodářskými poměry ruskými.

Pětiletka staví také hotely, dopravní prostředky pro návštěvníky a pořádá dokonce i kursy pro výchovu průvodců. Pozadí této výchovy zdá se býti více politické jako turistické. Přes to však dlužno konstatovati, že se Rusko o cizinecký ruch opravdu stará a nikterak jej nepodeceňuje.

Z mimoevropských států mají organizovanou cestovní propagandu v Kanadě, Japonsku, na Kubě, v Egyptě. V Japonsku jest přičleněna ministerstvu železnic, kde patříčná kancelář obstarává vše, od reklamy až po statistiky příchozích cizinců do země. Kuba dokonce vydala r. 1919 turistický zákon, který určuje složení národní turistické misse z politiků, samosprávných pracovníků. Příjmy má tato kancelář z dávek ze zábav a určitých koncesí.

Jak vidno, stará se dnes každý kulturní stát o dobrou propagaci cizineckého ruchu, poněvadž ví, že příliv cizinců do země znamená otevření okna do světa a to nejen po stránce propagační, ale pak také hospodářské. My v Československu máme všechny podmínky pro cizinecký ruch. Máme krásnou zemi, výtečná lázeňská místa po stránce zdravotní i polohy (na př. Trenčianské Teplice, Luhačovice, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Tatry, Krkonoše, Šumavu a jiné) a přece nemůžeme říci, že by cizinecký ruch mimo tato lázeňská místa byl u nás tak patrný jako v některých jiných státech. Chybí nám dostatek propagace. Rádi na ní šetríme, nedovedeme pomocí letádků, obrázků a jiných věcí, které by upoutaly, dělati propagandu nejen doma, ale také v cizině. Není tu dostatečná centrální organizace. Každé lázně, spolky a pod. dělají si propagandu samy a svým způsobem a tak tu nejsou často ani zkušenosti, ani výsledky. Namnoze nedovedeme se přizpůsobiti vkusu cizinců, ba, někdy v nemístném šovinismu dáváme i najevo, že jsou nám cizinci spíše na obtíž, nežli k potěše. Přes to však vydají ročně lázně, hotely, některá města a spolky hodně peněz na propagandu; kdyby se to více soustředilo, přišlo by to nejen laciněji, ale bylo by to také účelnější. Dobré jsou propagační obrázky, mapy a pod. na našich nádražích. Málo je však ještě orientace v jednotlivých městech a ještě méně označení významných míst se stručným popisem, ať již pro průvodce anebo pro cizince, který aspoň částečně ovládá náš jazyk. Mnoho poví značky. Po této stránce u nás, tuším, jediná Jihlava má velmi pěkně tabulkami s drobným písmem popsány všechny pamětihodnosti, takže opravdu se tam nemusíš nikoho na nic ptát, máš to vše na tabulce na dotčeném místě napsáno.

Jest dobře, že začíná se i u nás uznávat potřeba soustředění cizineckého ruchu a že v jednotlivých hlavních městech našich zemí máme již ústředí zemských cizineckých svazů a některá města mají i propagační kancelář. Při tom ovšem turistické kluby, sportovní kluby, Sokolstvo i jiné tělocvičné spolky, ústřední svaz hoteliérů, organizace hostinských atd. starají se také svým způsobem o propagaci cizineckého ruchu, ale přece jenom vše jasně ukazuje, že tu chybí ústřední místo, které by jednotným způsobem vzalo celou propagaci do rukou, aby se nejen netříštila, ale aby se snad také nekřížila. Schází nám k tomu zákonné opatření a jest určitou chybou, že patričního zákona dosud není. Právem poukazuje ve své úvaze o cizineckém ruchu v „Zahraniční polifice“ inž. J. Hanč, že „nesjednotí-li se naši směrodatní činitelé k praktickým krokům, hrozí nám nebezpečí, že se ocitneme v šiku všech ostatních a s námi sou-těžících států na cizineckém ruchu na jednom z posledních míst, přes to, že příroda dala nám do vínku jednu z nejkrásnějších zemí, obdařenou statky, které jsou nad jiné způsobilé, aby jí zajistily při rádném obhospodařování místo mezi prvními turistickými zeměmi Evropy.“

Fr. Loubal.

Propagace rozhlasu

V minulém roce byl uspořádán t. zv. celostátní den rozhlasu, který byl věnován propagandě rozhlasu. V letošním roce má být tento celostátní den rozhlasu uspořádán opět. Každé začátky jsou těžké a jistě ti, kteří pořádali tento den, tuto akci v minulém roce, poučí se ze získaných zkušeností. Snad upustí od některých bodů programu, aby je nahradili jinými, vhodnějšími, lepšími. Šlo by také o dosti důležitou otázku: vésti přísnější demarkační čáru mezi těmi, kdož k rozhlasu mají vztah kulturní a mezi těmi, kdož mají na rozhlasu zájem komerční. Ale i tak zůstává otevřena otázka: jak propagovat rozhlas? Jest t. zv. celostátní den rozhlasu nejvhodnějším prostředkem této propagandy?

Bylo by dobře zachovat tuto instituci. Ovšem: dát jí jiný smysl. Neocíkávat od ní, že sama o sobě jest s to bezprostředně zvýšiti zájem o rozhlas, který by se projevil v značnějším přírůstku radioposluchačů. Bylo by však dobře, aby v jednom roce se sešli ti, kteří mají zájem na rozhlase, ať tento zájem jest jakékoliv povahy. Jiné zájmy mají radioposluchači, jiné radioobchodníci, jiné radiotovárny. V mnohém se tyto zájmy scházejí, jindy zase křížují nebo stojí proti sobě. Bylo by dobře, kdyby jednou v roce se sešly všechny ty korporace, které mají zájem na rozhlase, které do něj zasahují, které chtějí uplatnit svůj hlas, ať již jde o technickou nebo kulturní stránku rozhlasu. Rozhlas stojí za to, aby aspoň jednou za rok bylo o něm společně jednáno těmi, kdož na něm mají zájem. Jest přirozeno, že takovýto den měl by i jistý význam propagační, byť ne bezprostřední. Bylo by chybou se však domnívat, že tato forma bude hlavním typem propagandy.

Jak propagovat rozhlas? Jest to věc tak dobrá, že se propaguje sama. Snad jsou kraje, kde jest potřeba ukazovat na jeho význam, kde nutno získávat zájem o rozhlas. Ale právě tam vliv celostátního dne rozhlasu nevnikne, protože zase velkou váhu klade na propagandu rozhlasu rozhlasem. O propagandě rozhlasu slyší ti, kteří už radiopřístroj mají.

Jsou statistiky, byť i dílčí, neúplné a částečné, proč lidé se zřikají rozhlasu. Jednou pro nespokojenost s programem rozhlasu, jednou z rozmrzelosti nad poruchami, které v některých krajích a místech silně znemožňují příjem rozhlasu, jednak se zřikají rozhlasu z hospodářských důvodů. V celku procento těch, kteří vypovídají rozhlas, není značný. Nemáme však statistiku, proč lidé nemají radiopřístroje. Stálo by za to, poříditi takovou statistiku, i když víme, že i její výsledky bylo by nutno bráti dosti kriticky. Teprve, kdybychom měli takovou statistiku, proč lidé dosud si nepořídili radiopřístroj, mohli bychom dobře organizovati propagandu rozhlasu. Zjistilo by se, kolik asi lidí ještě si neopatrilo radiopřístroj pro dojem, že jest to něco komplikovaného, co vyžaduje zvláštní obsluhy. Zjistilo by se, kolik asi jest lidí, kteří nemají radiopřístroj proto, že dosud nepoznali, co všechno rozhlas podává. Jisto jest však, že by se zjistilo, že mnoho lidí si nepořizuje radiopřístroj proto, že jest poměrně pro ně drahý. Při nízkých mzdách u nás mnohému dělníkovi dělá obtíže, aby do svého rozpočtu — 150—180 Kč týdně — vsunul položku za krystalový přijímač se sluchátky a s celou montáží. Ale to není nejhorší případ. Skutečnost, že poměrně největší kádr posluchačů má krystalový přijímač (v blízkosti vysílací stanice), ukazuje, že tuto nesnázi si překonávají posluchači v celku dobře. Ale jinak jest tomu, když jde o posluchače vzdáleného od vysílací stanice tak, že poslech na krystalový přijímač není možný, a kdy jest potřebí si poříditi přístroj lampový, ať již na síť

nebo na baterie a akumulátory. Tu již finanční otázka hraje velmi značnou roli.

„Hospodářský Rozhled“ poukázal právem na poměrnou drahotu radiopřístrojů u nás. Jsou dvakrát až třikrát dražší než v Německu a Rakousku, ač v těchto zemích výrobní náklady jsou značně vyšší než u nás. Jen dělnické mzdy v radiotovárnách v Rakousku a v Německu jsou dvakrát až třikrát vyšší než u nás. Radiopřístroje, zejména lampové, jsou u nás o hodně dražší než v cizině. To padá tím více na váhu, že jsme zemí s velmi nízkou mzdovou a platovou úrovní. Průměrný náš člověk musí si pořizovati radiopřístroj s daleko většími obtížemi než radioposluchač v cizině. To jest také jedna z hlavních příčin, proč ve statistice, kterou pravidelně sestavuje Mezinárodní unie rozhlasová, nestojíme ani na některém z prvních míst, pokud jde o poměrný počet posluchačů v jednotlivých zemích. Podle této statistiky připadá u nás na 1000 obyvatel 25.10 radioposluchačů. V Dánsku však 133.9, ve Velké Británii 92.44, ve Švédsku 89.5, v Rakousku 69.61, v Holandsku 66, v Německu 61.61, ve Švýcarsku 37.89, v Maďarsku 37.2, v Norsku 33.96 atd. Vidíme tedy, že musíme ještě mnoho dohánět. Sotva kdy předhoníme některé státy, jichž místo pokud jde o poměrný počet radioposluchačů jest již zajištěn. Ale můžeme postupovati. Není to nějaká otázka prestiže, abychom se na tomto febrilku dostali hodně kupředu. Jedná se o to, aby rozhlas vnikl do nejširších vrstev. Proti tomu působily některé potíže, které namnoze jsou již odstraněny, jiné zmírněny. Vzpomejme jen, jak těžkopádné bylo přihlašování radiostanic před několika lety, jak jednoduché je dnes. Tehdy jako by úřady před rozhlasem stály jako před něčím neznámým, a nevěduce, co s tím, šly na to velmi přísně. Rozvoj rozhlasu brzdl i cenová politika domácích i cizích radioindustrií a neposlze velmi pomalá výstavba rozhlasové sítě u nás. Ale otázka ceny radiopřístroje hraje značnou roli i dnes. Prostá propaganda nepomůže tam, kde mnohý člověk řekne: rád bych si pořídil radiopřístroj, ale jest drahý. Jest jisto, že ceny radiopřístrojů nelze snižovati pod určitou mez, kde láce vykupuje se laciností, nepřesností, malou trvanlivostí součástek. U radiopřístroje platí více než kde jinde, že laciná věc bývá velmi drahá. Ale na druhé straně jsou ceny radiopřístrojů u nás velmi vysoké u srovnání s cizinou. Působí tu vlivy různých kartelů, působí tu okolnost, že domácí radioindustrie nedovedla včas čelit invazi cizího radioprůmyslu, kterému šly i na ruku vlivy politické, ať již snad z nevědomosti (a to je to trapné), nebo z materiálního zájmu. Zatím co jsme hlásali: kupujte československé výrobky, připravovala se i politickými vlivy invase cizího radioprůmyslu. Relativní i absolutní dražota radiopřístroje jest toho výsledkem. A to zase vede k tomu, že rozhlas dosud nepronikl u nás — zejména na venkově — tou měrou, jakou by měl a mohl proniknouti.

Bylo by tedy základní chybou celostátního dne rozhlasu, kdyby v něm měla být spatřována hlavně propaganda, která se bezprostředně projeví ve vzrůstu posluchačů a předplatitelů rozhlasu. Může mít jiný smysl, jako konference všech těch, kteří u nás mají zájem o rozhlas. Interes těch, kteří by měli mít vztah k rozhlasu jako k důležitému instrumentu kultury, není u nás ani tak široký a hluboký, jak by měl a mohl být. Leckteré bolesti našeho rozhlasu pak z toho vyplývají.

V. Gutwirth.

S čím souhlasíme

Malé vítězství veřejného mínění. „Úvěrové požadavky stran byly zatím odsunuty, přednost se dala vyřízení naléhavých požadavků finanční správy, označovaných jako státní nezbytnosti. Na tomto přesunu má zásluhu veřejné mínění. Projevil se veliký odpor proti tomu, že ve chvíli vážných starostí o zabezpečení rovnováhy státního hospodářství strany chtěly si vymoci úvěrové pomoci pro zkrachované zbytkáře, pro různá družstva zemědělská, živnostenská, socialistická, prostě pro ty, na kterých zvláště stranám záleží. Sobectví a prospěchářství stran pobouřilo, a tentokrát ozval se odpor tak hlasitě, že nebylo možno ho neslyšet. Víme, že úvěrové osnovy, pro které nebylo úhrady, nebyly odsunuty jen pro odpor veřejného mínění, ale přece je nepochybné, že hlavním popudem, proč strany couvly, byl protest veřejného mínění. Kdyby nebyl tak ostrý a rozhodný, strany by si nebyly uvědomily, že jejich sobecké návrhy přepínají trpělivost veřejnosti. Tentokrát opravdu zvítězilo veřejné mínění. Není to vítězství veliké, ale přece jen cenné. Tato malá

zkušenost ukazuje, že by se mohlo mnoho dosáhnout, kdyby se veřejné mínění probouzelo častěji a rozhodněji. Vedle mnoha jiných vad trpí naše mladá a nezkoušená demokracie nedostatkem veřejného mínění. Je úžasně málo orgánů, jimiž by se mohlo vyjadřovat. A je ho tím více potřeba, čím pevnější, organizovanější a mocnější jsou stranické útvary. Náš tisk je, až na malé výjimky, zcela v rukou stran. Demokracie je režim svobody, založený na vzájemně se vyvažující a doplňující kontrole. Jedním z prostředků kontroly je svobodná diskuse a kritika. Demokracie bez diskuse a kritiky je jako vzduch bez kyslíku. Odložení úvěrových osnov bylo malým vítězstvím a značným úspěchem otevřené kritiky. Tento úspěch měl by povzbudit: podobná úsilí nebudou marná, budou-li jen vytrvalá.“

(„Demokratický střed“.)

národní hospodář

In g. A n t. R y š á n (Hamburk):

Německé kartely

Německý průmysl je znamenitě organizován, na celém kontinentě rozhodně nejlépe. Organizace ruského průmyslu ponecháváme při této úvaze stranou vzhledem k odlišné formě ruského hospodářského života. Charakteristikou organizačních forem německého průmyslu je jejich těsnost a vázanost — volnost jednání jednotlivých zúčastněných je většinou silně omezena. Rozhodování v principiálních otázkách politiky výrobní, prodejní a cenové jednotlivých podniků je přeneseno na organizační ústřednu, resp. jejího syndika. — V ostatních zemích evropských setkáváme se též s celostátními organizacemi průmyslu, formy jejich nejsou však tak těsné, poměr mezi podnikem členským a ústředím je volnější.

Z a č a l o s e b r z y.

S organizováním začal německý průmysl v polovici minulého století, zakládány svazy jak lokální tak podle branší, a již v roce 1856 založen Ústřední Svaz německého průmyslu. Hájil všeobecné zájmy obchodně-politické a hospodářské vůbec německého průmyslu. Stejně brzo však vznikaly organizace s funkcemi kartelů, ať již cenových, ať kondičních nebo rayonovacích a kontingentních.

V tom byl nejčilejší průmysl těžký, u něhož se jednalo o formy organizační a vyslovenou funkci kartelů, o syndikáty. Dále o nich pojednáváme podrobněji. Že tyto kartely své věci rozuměly a s cenovou politikou a kontrolováním distribuce to mínily vážně, dokázala po prvé krize německého hospodářství v roce 1900—01 (500.000 nezaměstnaných). Syndikáty uhelné, založené v letech 80. a upevněné v konjunkturu let následujících, obstály zatěžkácké zkoušce. Uprostřed všeobecné paniky a deruty cen prohlásil uhelný syndikát ústy Kirdorfovými, že s cenami dolů nepůjde, a že pro to nevidí důvodů. Rozčilení veřejnosti bylo bezmezné, ceny však dolů nešly ani o feník: uhelný syndikát soustředil ve svých rukou prodej uhlí v celém Německu, a tak se nenašel podnikatel, který by začal snižovat ceny. Stejně tomu bylo se syndikáty železářskými. Ty nejen, že ceny nesnížily, nýbrž docela nutily k dodržení kontraktů a placení vysokých cen, smluvených za konjunktury. Tehdy se po prvé jasně vidělo, jak pevné a současně mocné jsou tyto organizace.

Vliv státu.

Je zajímavé a pro německý hospodářský život charakteristické, že výstavba kartelů se dala v každém případě pod pa-

tronancí státu, v některých odvětvích byla provedena docela státem samým: uhlí a draslo jsou tu případy typickými. — Draslo bylo kartelisovalo již před válkou, uhlí teprve po válce jako výsledek snah socializačních v poválečném Německu. Hospodářský a finanční vývoj způsobil, že stát zasahuje v poslední době čím dál tím více do různých odvětví soukromo-hospodářské činnosti, aby reguloval poměr jednotlivých podniků navzájem ve směru slučování a koncentrace. Vznikne z toho kartel nebo se provede hned fuse jednotlivých podniků (banky, plavba zámořská, plavba vnitrozemská atd.).

Forma organizační byla vždy volena s ohledem na to které průmyslové odvětví a jeho schopnost pro volenou formu organizační. Proto se setkáváme jak s kartely, jež vykonávají najednou funkce cenové, kondiční, rayonovací výrobní — syndikáty uhelné, kartely v železe a oceli — tak i s kartely, upravujícími jen jednu otázku pro všechny členy společně, při čemž otázky cenové a výrobní jsou většinou vyloučeny. (Kartely kondiční, kartely rayonové nebo konečně zájmové společenství nákupní, ochrany věřitelské atd.).

Ústřední organizací německého průmyslu

je Centrální výbor zaměstnavatelských svazů v Berlíně, jehož členem jsou svazy podle jednotlivých odvětví hospodářské činnosti. Na příklad Říšský svaz německého průmyslu, Říšský svaz německého velkoobchodu a obchodu zámořského, Ústřední výbor bank a živnosti bankéřské, Říšský svaz živností dopravních, živností pojišťovatelských atd. Říšský svaz německého průmyslu jako sekce Centrálního výboru zaměstnavatelských svazů dělí se na větší množství skupin, které reprezentují jednotlivá odvětví německé průmyslové výroby. Na příklad skupina výroby železa, textilní skupina, kůže, papír atd. Tyto skupiny se pak dělí dále na sdružení zemská, okresní a místní. Říšský svaz německého průmyslu, založený 1919, obsahuje 445 říšských skupin, větší počet sdružení zemských a místních a jednotlivých členů.

Říšský svaz německého průmyslu je současně centrální kartelovou, má zřízení kromě všech možných jiných oddělení, zvláště pro nás zajímavé oddělení kartelní. Má za úlohu studovat otázku kartelů po stránce teoretické, udílet rady ohledně kartelů od případu k případu, má kartočku kartelů, archiv s literaturou a sbírky rozhodnutí kartelního soudu. Informuje veřejnost o politice kartelu, brání kartely proti útokům se strany veřejnosti, vyřizuje vzájemné stížnosti jednotlivých členů-kartelů, a stará se o jednotný postup nejen tím, že uhlazuje třetí plochy, nýbrž pozitivně tím, že určuje jednotné směrnice.

Počet kartelů

je těžko statisticky zachytiti. Jednak proto, že tato forma organizační má mnoho druhů, podle funkce, kterou kartel vykonává a jednak proto, že pojem kartelu není dosud jednoznačně určen. — Pro orientaci uvádíme tyto údaje, které jsou toliko odhady:

V Německu bylo r.: průmyslových kartelů:

1887	70 (Sombart)
1890	117
1900	300 (Ústřední svaz něm. prům.)
1911	550 (Tschiersky)
1922	1000 (Liefmann)
1925	2100 (Wagenführ)
1930	2500 (odhad německé vlády)

V těchto odhadech jsou zahrnuty pouze kartely průmyslové, nikoliv kartely bank, kartely dopravní (plavba), kartely maloobchodu, velkoobchodu a obchodu zámořského, pokud toho jména zaslouží, nákupní svaz německých obchod-

ních domů atd. Všeobecně se tu jedná o formy podstatně volnější, které kartely v jejich smyslu slova nejsou, které však svými dohodami cenovými přispěly značně k omezení volnosti podnikatelské. Tyto dohody určují ceny, nikoliv nabídka a poptávka; hospodářství německé tak ztratilo schopnost přizpůsobovati se změnám a pohybům konjunktury.

Kartel ovládá uhlí.

Nejdůkladnější organizaci zjišťujeme v hornictví. Zajímavé je to, že tvoření kartelů začlo v hornictví, a že hornictví patří k odvětvím, kde výstavba kartelu se dala pod směrnatným státním dozorem. Před válkou stát sice nezasahoval do tvoření kartelů a v letech 70. vznikla celá řada soukromých syndikátů, které upravovaly produkci, určovaly ceny a rozdělovaly výrobu podle kvot. Počet jejich se během doby rozmnožil. Nejznámější je syndikát rýnsko-westfálský. Když uplynula jeho platnost v roce 1915, zdálo se, že se rozejde. Zakročila však říšská vláda a kancléř byl zmocněn, aby cestou úřední sloučil všechny doly v tom případě, že by se neuskutečnila dobrovolná dohoda s účastí nejméně 97 procentní. Pod tímto tlakem byl syndikát prodloužen. To byl první krok vlády a ten se opakoval, daleko ovšem důrazněji, po válce. Popřevratová doba zotřila tuto tendenci. V listopadu roku 1918 byla Lidovými zmocněnci (Volksbeauftragte) povolána socialisační komise; výsledek její práce byl socialisační zákon z roku 1919. Zákon ten zmocnil vládu, aby provedla cestou zákona za přiměřené odškodné socialisaci přírodních sil, přírodního bohatství a j. Tato socialisace suchou cestou byla namířena hlavně proti hospodářství uhelnému. Současně se zákonem socialisačním vyšel zákon o úpravě hospodářství uhelného.

Jako ústřední organizace pro uhlí hnědé, černé, tlačené a koks, zřízena říšská rada uhelná (tak zvaný uhelný parlament). Ta řídí hospodářství uhlím včetně dovozu a vývozu podle zásad prospívajících celému hospodářskému životu a stanoví všeobecně platné směrnice, zvláště za účelem zamezení nevhodné konkurence a k ochraně spotřebitelů. Organizace ze spodu vypadá tak, že celá říše byla rozdělena na 11 okresů výrobních, kde všichni podnikatelé byli shrnuti v okrskový svaz, tak zvaný syndikát. Členství v syndikátu je obligatorní. Ústřední organizací pro syndikáty je říšský svaz uhelný. Funkcí této organizace je ve směrnících, daných uhelným parlamentem stanovit ceny, stanovit oblast a odbytiště jednotlivých syndikátů, schvalovati dodací podmínky syndikátů a pod. Syndikáty dozrají nad prováděním usnesení uhelné rady a uhelného svazu a řídí výrobu, vlastní spotřebu a odbyt členů ve smyslu směrnice ústředními organizacemi vydaných. Říšská uhelná rada nazývá se uhelným parlamentem jednak proto, že řídí uhelné hospodářství, jednak proto, že jsou v ní zastoupeny syndikáty, jejich zaměstnanci a spotřebitelé podle klíče více méně parlamentárního, a že směrnice pro hospodaření uhlím jsou výsledkem dlouhých porad, resp. kompromisů. Již při tvoření této organizace se poukázvalo na to, že dosavadní konkurenční boj soukromých podniků se promění v boj byrokratisovaných institucí. Jako ukázkou odbytových metod chtěli bychom uvést na příklad rozdělení celé říše na odbytiště nesporná a sporná. Prvá odbytiště jest vnitřek státu, kde tolik nehrozí cizí konkurence; odbytiště sporná jsou na příklad území na pobřeží severního moře (Hamburk, Brémy atd.), kde je zvláště ostrá anglická konkurence. Podle toho jsou diferencovány ceny. Syndikátů je celkem 11.

Rýnsko-westfálský v Essenu, hornoslezský v Hlivicích, dolnoslezský kamenouhelný ve Waldenburku, saský syndikát v Zwickau, dolnosaský v Hannoveru, syndikát v Cá-

chách, východolabský v Berlíně, středoněmecký v Lipsku, rýnský v Kolíně n. R., syndikát pro saarské území, syndikát pro Bavorsko v Mnichově. Výroba a odbyt koksu je soustředěna v syndikátu koksu ve Frankfurtě n. M.

Vidíme tedy, že u uhlí a koksu se jedná o organizaci naprosto jednotnou, pevnou, její členové musí přesně dodržeti ustanovení o snižování a zvyšování cen, omezení výroby, vymezení odbytišť, stanovení dodacích podmínek a pod. Jde tu tedy o kartely nejostřejší formy, které však se nedotýkají právní samostatnosti jednotlivých členských firem.

Draslový kartel.

Stejně tuhá je organizace hospodářství draslem. První pokusy organizační jsou velmi starého data a již v letech 60. byly ujednány první dohody cenové mezi podniky, ležícími na půdě Pruska a Anhaltu (na př. Stassfurth a Schönebeck). V následujících letech vystřídaly se různé formy kartelů, kondiční, cenové, kontingentní, syndikáty prodejní atd. Tyto dohody byly vždy velmi pevné a dosáhly svého účelu: zvýšení rentability jednotlivých podniků. Se stoupající rentabilitou však stoupal více než úměrně počet podniků, které jako outsideri ruinovaly dobré ceny kartelu. Proto byl vydán v roce 1910 říšský zákon o hospodářství draslem. Tento zákon přinesl po prvé formu nuceného syndikátu, jak ji již známe při uhlí. Soukromé vlastnictví zůstalo nedotčeno, stát však nabyt rozhodujícího vlivu na politiku podniků. Účelem tohoto státního zásahu bylo zamezení ztrátového prodeje za hranice, zamezení zakládání nových podniků a udržení výroby vždy ve zdravém poměru ke spotřebě.

Jako další výsledek socialisačních snah v Německu byl vydán v roce 1919 zákon o úpravě hospodářství draslem. Jako uhlí dostalo i draslo říšskou radu draselnou, kde zástupci syndikátů, zaměstnanců a spotřebitelů určují jednotné směrnice: pro podporování odbytu solí draselných, výrobků draselných a vedlejších produktů, pro dovoz z ciziny, způsob prodeje, dovoz ze zahraničí, ceny atd. I tu se setkáváme s diferencovanými cenami pro tuzemsko.

V poslední době, vlivem hospodářské krize, byl stát nucen zachraňovati soukromé podniky před shroucením. U bank, plavby vnitrozemské i zámořské jednalo se o celá odvětví, jež stát musel zachránit a zajistil si proto velmi silný vliv na hospodaření bank; plavbu vnitrozemskou a zámořskou zato úplně zkarteloval.

Je samozřejmé, že organizace státem nebo pod státním dozorem vybudovaná, je velmi silná a důkladná. Případy uhlí, koksu, drasla nám to dokazují. Železo, ocel a závody metalurgické jsou na druhé straně příkladem toho, že soukromá iniciativa a organizační talent několika málo lidí dovede postaviti a vybudovati útvar, které svou velikostí, důkladností a vlivem se organizacím rázu prvního vyrovnají, svou bezohledností je předčí.

Máme tu na mysli

kartely železářské a ocelářské.

Ty jsou skutečně od začátku až do konce dílem jednotlivců, kteří tu využili blahodárného působení značně vysokých ochranných cel. Z nejdůležitějších odvětví bychom uvedli železo, ocel a průmysl strojařský.

S kartelisační železa se začlo v letech 70. — V roce 1879 založen Svaz surového železa, který převzal od svých členů prodej železa, určeného pro trh. Určuje ceny a prodejní podmínky, které jsou pak závazné pro obchodníky. Odbyt se provádí buď přímo velkospotřebitelům (v Poruří, Westfálsku) nebo prostřednictvím obchodů, na nichž jsou výrobci zúčastněni. „Svobodný“ obchod, t. j. obchod na výrobcích nezávislý, je poměrně řídký, častější je ještě obchod,

stojící v určitém smluvním poměru k továrně. Svaz železářský nemá outsiderů a při té závislosti obchodu na něm pochopíme, proč jsou ceny tohoto kartelu tak vysoké a stálé. Ceny jsou prý kalkulovány tak vysoko, aby i ta nejhůře a nejméně ekonomicky pracující huť přišla na svůj účet. Pak je přirozeně dobře se kartelu držet. I jinak by s ním byl boj ostatně velmi těžký, protože kartel provedl i koncentraci kapitálovou.

Poměry velmi podobné jsou v kartelu ocelářském. Ústřední organizací je Ocelářský svaz, akc. společnost v Düsseldorfu, založená 1904, při jejímž vzniku hrál Fritz Thyssen hlavní roli. Jeho členy jsou tak zvaná Rohstahlgemeinschaft, známá z jednání o Mezinárodní ocelářský kartel, Svaz A-produktů (polotovary, formové železo), před válkou též B-produkty, Svaz výrobců železa tyčového, hrubého plechu a pod. Před válkou existoval Svaz výrobců B-produktů: byly to plechy, tyčové železo, válcovaný drát, roury. Prodej byl v tomto případě kontingentován. Jednotliví členové směli volně prodávat jen v mezích kvot, Svazem stanovených. Rohstahlgemeinschaft zakázala členům zakládati nové podniky — za účelem omezení vzájemné konkurence. Ceny Svazem stanovené jsou všeobecně platné a jsou diferencovány podle jednotlivých odbytišť. Rovněž mezi cenami tuzemskými a zahraničními je rozdíl, a to značný.

Organizační vývoj skupiny železa a oceli je skončen, během 25 let byly již vyzkoušeny všechny organizační formy. Zrušený útvar starší byl vystřídán tvarem novým, stupně dokonalejšího. Dnešní forma dá se pokládat za formu na delší dobu definitivní. Forma organizační je tedy vyřešena, ceny a podmínky jsou stanoveny, takže je možno přistoupiti k řešení otázky dosud otevřené — kvality. Outsiderů není, monopolní ovládnutí německého vnitřního trhu je bezesporné, a průmysl může diferencovat ceny tuzemské a zahraniční, jak si přeje. Diference byla tak hrozivá v neprospěch dalších spotřebitelů a zpracovatelů železa, že žádali vládu, aby snížila tuzemské ceny tím, že sníží clo. Kartel železářský byl tak nucen ujednatí po prvé v roce 1925 tak zvanou AVIDOHODU. Je to dohoda, podle níž dostávají zpracovatelé železa od výrobců železa rabaty v přibližné výši difference mezi cenou tuzemskou a exportní na množství železa, zpracovaného na výrobky, jdoucí za hranice. Toto, velmi důmyslné zařízení, je vlastně systémem privátních exportních premií, které na místo státu tu platí průmysl svým odběratelům v tuzemsku pro jejich export. Výši rabatu stanoví společný výbor, a další zpracovatelé se zavazují, že zato nebudou od vlády požadovat snížení ochranných cel.

Velmi dobře je dále organizován

průmysl strojírenský.

Její ústřední organizací je spolek německých strojíren (VDMA-Verein deutscher Maschinenbauanstalten) v Berlíně-Charlottenburku. Byl založen 1892, má 2150 členů, v jejichž továrnách je zaměstnáno 450.000 dělníků (stav z r. 1930), je v něm organizováno 80% německého průmyslu strojírenského. Úloha VDMA je všeobecné hájení a podporování společných zájmů hospodářských a obchodně politických průmyslu strojírenského a příbuzných odvětví, zvláště vůči úřadům a institucím veřejného práva a vůči veřejnému mínění. Dále podporování organizační výstavby zakládáním odborných svazů, studijních ústavů atd. Užší činnost spolku jde směrem typisace, simplifikace ve výrobě, v prodeji pak jednotné kalkulace nákladů výrobních. Během inflace byly vydány kalkulační směrnice pro stanovení ceny. Konečně vydal spolek jednotné podmínky dodací.

Z různých pracovních oddělení spolku chtěli bychom se zmíniti o oddělení pro výstavby, které spravuje znamenitý

stánek německé industrie strojírenské na veletrhu v Lipsku.

Organisace strojírenského průmyslu není tak ostrá jako na příklad organisace uhlí nebo železa. Nemá vyslovený charakter kartelu, v otázkách cenových jedná se o dohody jednotlivých členů a tak dělá spolek německého průmyslu strojírenského spíše dojem zájmového a pracovního souručenství.

Pokusili jsme se tedy o menší ilustraci organizačních systémů německého průmyslu, na t. zv. průmyslu těžkém. Přesný výčet by ukázal, co všechno je organizováno, respektive co ještě organizováno není. Při tom by se snad zjistilo, kdo je vlastně mocnější: zda porýnští železáři, či přece jenom I. G. Farben. Organizováno je v Německu všechno. Průmysly statků spotřebních, doprava, pojišťovny, detail, obchodní domy a vůbec kdekdo organizoval anebo se stal aspoň členem nějaké organisace. Organizační jednotky se slučovaly v útvary vyšší, až vznikly tak zvané organizační „Spitzen“ a „Dach“-útvary. Se vzrůstem počtu členů rostla moc jednotlivých organizací. V případě odborových organizací dělnických dostáváme dojem, že učedník skutečně předčil mistra. Tento vývoj dospěl tak daleko, že Ferdinand Fried v knize „Das Ende des Kapitalismus“ konstatuje, že dnešní Německo je ovládáno trojí byrokracií: aparátem kartelů, aparátem odborových organizací a byrokracií státní.

Během poslední doby se několik kartelů rozešlo (hlavně ve výrobě spotřebních statků). Stalo se tak však spíše vlivem hospodářské krise než v důsledku posledních nouzových nařízení německé říšské vlády a volání po rozpuštění kartelů. Na podstatě německých organizačních forem se v důsledku hospodářské krise nic nezměnilo a podle všeho v dohledné době nic nezmění.

literatura a umění

Franta Kocourek:

Herectví ve filmu

První herec: lokomotiva.

Prvním hercem prvního filmu, promítaného bratry Lumiéry v podzemí pařížského bulváru, byla lokomotiva vjíždějící na kterési venkovské nádraží. Může se říci, že je to náhoda a může to být náhoda, ale je charakteristická a má pro otázku herectví ve filmu daleko větší význam, než by se na první pohled zdálo. Nesmíme na to zapomenout. Druhý jejich film zachycoval ne člověka, ale dav: východ dělníků z továrny. A první primitivně hraný film byla nejjednodušší fraška, jakou se kdy od té doby podařilo natočit: zahradník, který zalévá květiny a sám se při tom poleje. Při filmování odchodu dělníků z továrny šlo operatérovi o číselné množství, o senzáční na tu dobu obraz nejen pohybu, ale složitého, mnohonásobného pohybu celé řady samostatných celků, o úžasný obraz, jehož vnitřní proudění a protipohyb na nás i dnes po tak dlouhé a intenzivní filmové zkušenosti působí silným dojmem. Ve frašce o zahradníkovi, který se pokropil, zajímal kameramana jistě víc efekt tekoucí vody a její neblahé účinky při dopadu na suché šaty než onen neznámý pokropený člověk, jemuž bylo vlastně osudem určeno, aby se stal prvním filmovým hercem.

Před tím, než se filmařů zmocnila neblahá touha vyrovnat se co nejvíc divadlu, vedla vývojová linie herectví nejfilmovějšího genu přímo od onoho legendárního pokropeného zahradníka. Je to

genre grotesek,

těch bláznivých jedno a dvouaktových nesmyslů, na které házeli své opovržení všichni dobře vychovaní a seriosně umělecky založení lidé, kteří omlouvali svou přítomnost v biografu dobročinnými účely nebo přírodními snímky a kteří se docela vážně rozčilovali nad tím, že ty americké veselohry s padajícími žebříky a krémovými koláči nemají hlavu ani patu.

A tak hned u prvních pramének filmu nacházíme ryzí odrůdu filmového herectví, jejíž popis značně zkrátíme, řekneme-li, že je silně příbuzná s herectvím z dějin divadla dostatečně známého útvaru, *comedia del arte*. Je to princip již předem hotových hereckých typů, jejichž charakter je dán a nemění se v průběhu hry, nevyvíjí, jenom se naplňuje formou případné improvisace na daný námět a v mezích typem daného charakteru. Postavy *comedia del arte* měly přesně stanovené masky a ústroj, aby bylo každému diváku hned jasno, kdo to vstoupil na scénu, kam směřuje a co se dá od něho čekat. Postavy amerických — i zapomenutých již francouzských — frašek dávaly stejnou jistotu, třebaže neměly nasazeny na tvářích masky. Byly stejně typické a vyhraněné ve svých charakterech, uskutečňovaly stejně přímočaře situace, jejich povahám přidělené a nedaly se ničím odvrátit od svého poslání, většinou zákazonosného. Vzpomeňte mohykána s hustým nalepeným obočím a hroznýma očima, které se koulely nad ubohým mužičkem s buřinkou a bambusovou hůlčičkou: ať hrál číšníka, policistu nebo dohlížitele na stavbě, nebo vrchního lodního kuchaře, vždycky znamenal démona a neodvratný výprask. Osudem muže, který vylezl na žebřík, aby maloval štít nad obchodem, bylo zajisté spadnout s tohoto žebříku podtrženého mužičkem v rozšmajdaných botách na útěku před rozrušeným démonem a rozbít při tom všechno porculánové zboží v dosahu.

Groteska objevená v Americe uhodila hned v počátcích filmu na jednu z pravých strun filmového herectví: ukazovala standardní typy lidí ve zkratce průměrného životního osudu, viděného jako nelogickou frašku, ve které mají jedni v ruce kladivo a ti druzí jím dostávají přes hlavu. Jako vykryštalizované typy s přesnou dělbou práce se nemusejí představitelé grotesek zabývat ničím tak dokonale zbytečným, jako je na příklad psychologie. Jistě, mají svou psychologii, ale to je něco jiného, než myslíme tím slovem, užijeme-li ho ve spojení „psychologicky propracovaná hra představitelů...“ — Jsou takoví, jací jsou a to neodvratně, to je celá jejich psychologie a logika. Mohutný démon se mračí a hledá kořist, malíř vývěsních štítů padá se žebříku a válí se po zemi, majitel rozbitého porculánu vyjede z obchodu a pustě láteří. Každý je tu na svém místě, má vymezenou dráhu, stačí jen stisknout mechanism a figura se rozbíhá za splněním své funkce. Nejsou tu herecké problémy v dnešním slova smyslu, jde tu jen o volbu vhodného typu, který by už svou přirozeností trochu uměle zdůrazněnou nebo upravenou působil dojmem masky, potom jde o jeho mrštnost a potom, aby to všechno klapalo ve shodě s rekvizitami, jež představují rovnocenné partnery — a to by bylo všechno.

Standard, mechanika, přesný chod: zní to trochu divně pod titulem ryzí herecké odrůdy filmu, ale je to pravda, často zakrývaná a někdy nejasná, ale znovu prořezávací a z různých, i velmi odlehlých stran potvrzovaná. Než přejdeme k důkazům jejího potvrzení, všimněme si největšího filmového herce, který vyrostl právě z tohoto prostoduchého a zcela nenáročného prostředí grotesky a který představuje

zvláštní případ: Chaplin.

Zvláštní případ, protože on první plně pochopil, co je to film a jaký musí být, první dal život a naplnění tomu, co před ním byl vlastně jen zajímavý technický vynález, první mu bez teoretisování dal estetické zákony přímo, v drobných groteskách i ve velkých dílech, k nimž z této půdy vyrůstal, první obsáhl film v jeho celistvosti a jako kdysi řeční dramatikové skládali texty i hudbu svých tragedií a sami v nich hráli a tančili, tak byl i Chaplin jednotlivým klasikem nové vyjadřovací formy, soustřeďuje v jediné osobě libretistu, režiséra a herce.

Touto integralitou je dána i výjimečnost té složky, o níž nám dnes jde: herectví. Chaplin vyšel z grotesky, rychle improvizované, protože jich bylo třeba natočit mnoho, aby se stačilo značné poptávce, z grotesky, v níž naznačená již úloha lidí nebyla o nic důležitější, než úloha padajícího žebříku, rozbitého porculánu a zákeřného krémového koláče. Řekli jsme, že princip tohoto herectví byl nepsychologický a že si nijak nepotrpěl na logiku. Šlo tu daleko víc o prudký pohyb, rychlý spád, asi jako na bramborovém divadle, kde se rychle za drábem objeví muž s kladivem a potom a tempo rakev. Dodejme, že v amerických pionýrských groteskách byla uplatňována — rovněž bez jakékoliv teorie — jiná ryzí vlastnost filmu, fotogenie, a to dynamická fotogenie, přísně konstruktivní a funkční, tedy ne statická, obrázkářská, ne panoramaticky malebná fotogenie, které se dosud na příklad český film nemůže zbavit. Této jednoduché, pohybu a života plné fotogenii se naučil Chaplin, když pod MacSennetem natáčel nespočetnou řadu grotesek. Tady našel pro své herectví i herectví pozdějších svých partnerů onu úžasnou jistotu v ryze filmové, nedivadelně herecké nebo chcete-li neherecké formě svého vystupování. Docházíme k paradoxu antického divadla a italské *comedia del arte*, k paradoxu, proti němuž se postavilo naturalistické a realistické divadlo nové doby: že člověk s maskou na tváři může vyjádřit tajemství, jehož je mluvčím, stejně dobře nebo líp, než kdyby měl tvář v neustálém pohybu prozrazujícím bedlivě každou změnu nálady. Z nehybné masky antických herců vycházelo uměle zesílené slovo, aby ho zaslechli všichni v rozlehlém polokruhovitém amfiteátru, čehož moderní obdoba se stává amplion zvukového filmu. Chaplin udělal masku ze svého obličejce, nasazeného nad standardním vandrácovým kostýmem a protože jeho výrazový prostředek byl němý obraz, vložil sílu slova do tvarů a pohybů, do plynoucích obrazů, navazovaných na sebe podle samostatné logiky filmu. To byla jeho výmluvnost, jejíž epochální význam byl ten, že tu stvořil první opravdu mezinárodní všem srozumitelnou řeč.

Chaplin ovšem nezůstal u primitivity prvních grotesek a jejich představitelů. Ale zjemňování a prohlubování hereckého projevu uskutečňoval vždycky na této základně, v níž rozpoznal formu pro film nejpříléhavější a nejstylovější. Můžeme říci, že se stal velkým filmovým hercem, protože neztratil pod nohama půdu průkopnických grotesek. Nebo: že došel ve filmovém herectví co nejdál mu dovoloval starý kadlub těchto grotesek, jejich herecká jednoduchost, kompaktnost a jistá mechanická, na níž právě založil Chaplin svou filmovou filosofii stálého a marného boje proti přesile a proti řádu věcí, které byly stvořeny se zákony tíže a setrvačnosti. Nikde nepřestává být Chaplin figurkou, kterou přivedl na svět a která ho uměla dobyt srozumitelností své němé řeči a lidskostí své filosofie. A všechny gestikulační i mimické obměny, kterými propracovává svůj projev, všechny variace a modulace jeho hereckého zjevu se dějí v rámci

původního, neuvědomělého a nevyzrálého ještě schematu jeho malých grotesek.

To však souvisí i se skutečností často zapomínanou v případě herce Chaplina i jiných filmových herců: řekli jsme to již, Chaplin je také režisérem Chaplina herce a herců svých filmů. Tady jsme u základu otázky herectví ve hraných nebo dramatických filmech. Přese všechna ztroskotání, kterých se dožily filmy založené výhradně na výkonu nějaké herecké osobnosti populární z divadelní scény nebo i proslavené jenom ve filmu, se dosud nedbá pravdy, že herec ve filmu není složka schopná samostatného života, že je jen kamenem v ruce režiséra, který film staví.

Film není divadlo.

Dříve se musíme ohlédnout zpět, k dobám, kdy podnikatelé objevili, že film nemusí být jen zábava pro nezletilé i zletilé děti a že se jím dá zachycovat i leccos jiného než karamboly jankovitých fordek nebo políčky dopadající s matematickou přesností na nepravou tvář. Kdosi dostal nápad, co kdyby se takhle zfilmovalo nějaké skutečné drama jako na divadle?! Na tuto otázku přišla brzo kladná odpověď, i začala se natáčet první obrázková dramata zákeřných únosů, stydlivých nevěr a vášnivých lásek. Na těchto historických snímcích, které jsou pro dnešní diváky bez rozdílů nevyčerpatelným pramenem veselosti, je nejlépe vidět pochybenost herectví, které dosud ožívuje, otravuje a zabíjí hrané filmy. Je tam vidět nemožnost přenášení divadelních výrazových prostředků do jiného světa, který je s divadlem sice v mnohém příbuzný, ale buduje na jiných předpokladech, s jiným materiálem a tím se od divadla i při podobnosti — a někdy právě proto — podstatně liší. V moderních filmech není pochybená herecká technika tak viditelná, protože je dlouhým vývojem zušlechťena, propracována a přivedena k dokonalosti svého druhu. Ale proto nepřestává být omylem a je třeba, aby se na to stále ukazovalo, schvalováním se chyby zakořeňují a rostou. V prvotních filmových dramatech, z nichž některé jsme předvedli i v Praze před půl druhým rokem, jsou všechny omyly divadelního roubování zřetelné ve své spontánní nehoráznosti, naivnosti, rozvíjejí se před námi stoprocentně a bystří naše smysly pro posuzování moderního filmového herectví, jemuž jsme někdy málem ochotni tleskat přes to, že se dopouští v podstatě stejných nebo podobných zlovyků: stačí vzpomenout uplynulých dvou let nastupujícího zvukového filmu.

Co charakterisuje toho herectví, vzniklé na prahu filmového vývoje z parvenuovské touhy podobat se co nejvíc uznanému divadlu a napodobit je jako umění, nebo později a také teď z pohodlnosti při přejímání herců i jiných věcí z hotového již divadelního materiálu? Především neúměrnost jejich pohybových projevů a malého obdélníku projekčního plátna. Vypadávají z této plochy, rozrušují její nutnou harmonii nebo jdou proti jejím geometrickým zákonům. Nerozumějí prostě zákonům, podle kterých je třeba pohybovat se, aby to dalo chtěný výsledek, až to bude promítnuto na plátno. Neznají nové jeviště, na které byli postaveni, a třebaže cítí před kamerou a v záři reflektorů, že se s nimi děje něco neobvyklého, nevěnují pozornost tomu, aby si uvědomili v čem je novost tohoto nového jeviště, jaké jsou jeho speciální požadavky a jak by se jim mohli přiblížit. Naučili se na konservatoři nebo u kočovné společnosti falešnému pathosu, v gestech i deklamaci, užívají ho dál i ve službách filmu, který zachytí jejich nemožné manýry v imponantních rozměrech. Zvykli vzdychání, slo-

žitému mračení a andělskému rozjasňování tváře, když se vrátila nevděčná láska nebo konečně přišly toužebně čekané peníze. Každý sval hraje v jejich obličejí, zlomek za zlomek vteřiny se mění v zrcadlení duševního pochodu, který mají znázornit. Cítíte při tom jak se namáhají, jak usilovně něco chtějí vyhrát, rozpoznáváte přesný programový postup jejich utrpení, lásky a odhodlání.

„To je báječný herec,“ říkají lidé, vycházejíce z biografu, oslnění výkonem, který nepatří do filmu a byl nebo může být uctíván na jevišti. Imponuje psychologická propracovanost jeho hry, pečlivé členění jeho deklamace, promyšlení každého slova a gesta. Především to bývá obyčejně klam, protože se právě v takto postavených rolích uplatňuje šablona víc než by se na první pohled zdálo. Ale i kdyby to byla pravda, bylo by to úsilí vynaložené nesprávným směrem. Tudy nevede cesta k filmovému herectví, ta je jednodušší i obtížnější zároveň, je prostě jiná. A řekněme hned, že vedle nezbytně nutného oprostění od všelijakých divadelních i filmových zlovyků u samých herců určuje tuto cestu režisér.

Herec v ruce režisérových.

Mohli jsme vidět i na takových hercích, jako je Jannings nebo Veidt, Menjou nebo W. S. Hart, důkaz toho, že zvláště ve filmu není herec sám o sobě ničím, že je prostě tím, co z něho udělá režisér. Je to pochopitelné, když si uvědomíme, že režie znamená řád, organizaci, výběr, třídění a stylisaci materiálu, že znamená také jeho konstrukci a tvarová scelování. Ve filmu se musí všechno podřídit režijní jednotící linii a to musí platit i o herci, který je ze všech složek nejtvárnější, nejsvoobodnější, nejlibovolejší a proto se dá nejnepřehledněji ovládnout. Má nejrůznější možnosti na vybranou, má přednosti a zlovyky, souhrn osobností, které vytvářejí dohromady jeho osobnost. A ta se jen výjimečně může hodit režisérovi beze změny, ve své přírodní nebo ustálené podobě. Vždycky ji musí nejdříve rozbít, zničit v její ztuhlé definitivnosti a teprve potom znovu zpracovat, uhníst a znovu stvořit podle formy, kterou připravil pro postavu ve svém celkovém plánu. Když režisér přistoupí takto ke svému filmu, když podřídil herce určitému řádu, stejně jako dekoraci nebo kteroukoliv hmotu, z níž film staví, díváme se, jací to jsou ti naši známí herci, poznáváme je, ale jen podle tváře a jména, jejich osobnost se změnila, jsou jiní, hrají víc sebe než kdykoliv jindy a přece nehrají své zvyky, svou samolibost. Cítíme to jako jejich zásluhu, ale vděčí za svou metamorfosu a nový život režisérovi, který jim vdechl duši. Jejich tajemství je, že jsou vedeni, zařazeni do určité kategorie s volností existující jenom v jejich hranicích, jsou zaměřeni pod určitým zorným úhlem, vědí kam jdou a opírají se o tuto jistotu při volbě svých prostředků. Ponechání sobě, jsou i filmoví herci velkého formátu buďto bezradní a hrají nesnesitelným způsobem nějaké cliché svého minulého úspěchu, nebo zaujmou ve filmu svou velkolepou rolí tolik místa, že vedle nich ostatní jen živoří.

To bylo špatné. Co je dobré?

Herecký projev musí tedy promyslet a připravit režisér. Uvedli jsme několik rysů pochybeného filmového herectví, musíme se vyjádřit také o herectví, které do filmu patří. Není to tak snadné: víme vždycky daleko bezpečněji co je špatné, než to, čím bychom měli špatné nahradit. Ale i tady film přinesl praktické ukázky, obtíž bude spíše s formulací principu, který je třeba prosazovat do budoucna. A tu se musíme vrátit k oné lokomo-

tivě, která vjížděla roku 1895 do nádraží v Ciotat na plátně prvního biografu v Paříži a ke scéně odchodu dělníků z továrny Lumièr v Lyonu-Montplaisir, o jehož přitažlivosti pro kameramana jsme psali hned na začátku.

Kameru zajímalo blíženi dlouhého, lesklého těla lokomotivy, zvětšování jejích rozměrů, kouř nad komínem, zastavování pohybu, znehybnění. Tenkrát ještě nebyl znám obrovský detail, ale ani jeho objevem se nic nezměnilo na obrazové a rytmické funkci této lokomotivy ve filmu, na její herecké hodnotě, právě po této stránce nás zajímá. Na působivost této železné masky se všim jejím autentickým příslušenstvím, analysovaným později s takovou rozkoší zdokonalenými kamerami, musíme myslet při dokumentárních filmech, při reportážích, v nichž jsou lidé exponováni bez přípravy, ve svém přírodním stavu, tak jak jsou. To není ovšem řešení, ale je to cesta k němu. Nelze vzít doslovně tuto možnost a myslet si, že stačí filmovat prostě všechno, co vidíme, a že to platí také o lidech. Jsou sice školy, které zastávají tento názor, na příklad Věrtov, ale je jasno, že to je jen jistá elementární pravda, kterou je nutno rozšiřovat a prohlubovat, obohacovat. Jestliže jsme mluvili o lokomotivě jako o herci, chtěli jsme tím říci, že také u herců ve filmu záleží víc na tom jak působí svým zjevem, než jak hrají, že se většinou přeceňují zásluhy herectví vypěstovaného na divadelním jevišti. Že záleží na prvním dojmu, na dané fotogenii a rytmice, která nás chytá bez nějakého viditelného hereckého úsilí. Že před kamerou musí být i člověk ve svém celku hotov do té míry jako lokomotiva, strom, transformátor a že je potom věcí kamery (a zabírajícího operátora), aby hrála daleko více, než věcí herce, jehož úloha se omezuje spíše na to, aby nevyběhl z rámce, do kterého byl vkomponován, aby neporušil jednotu obrazu a celkového stylu.

To jsou ty kamenné, vyhraněné tváře z cestopisných reportáží, podtržené jenom velikostí nebo úhlem záběru, postavy vytesané z jednoho kusu, s vykryštalizovanými maskami, výrazné i bez pohybu, výmluvné a jednoznačné v gestu, v grimase. Staletí na nich pracovala, je v nich dlouhá zkušenost, ustálené formy a neocenitelná herecká tradice, založená na pravěkém náboženství, jeho etice, na sociálních zvycích, určených zvláštními podmínkami kraje, v němž žijí, terénem, podnebím, zaměstnáním. Je to neocenitelný materiál pro kameramana, který umí vidět, ale kořist z toho se nemusí omezit na reportáže a dokumentární snímky v úzkém slova toho smyslu.

Ruský příklad.

Odtud se může vycházet i ve hraném filmu jako z hereckého principu, který předpokládá největší úsilí, třebaže se potom úspěšný výsledek zdá skoro samozřejmý. Nejlépe to dosud ukázal ruský film, jehož vliv byl v tomto směru beze sporu rozhodující i na ostatní produkci, americkou a německou v to počítaje. Jde o naroubování určité režisérské a výtvarné a ideové koncepce na peň co nejpříbuznější této koncepci. Je třeba natočit velký film propagující traktory a pětiletku. Není možno vzít herce, i kdyby byli schopni sebe dokonalejšího realistického vytvoření předepsaného charakteru. Právě Rusové vyvodili ve filmu radikální důsledky z poznání, že nové věci nemohou vytvořit lidé se starou rutinou, i když je to rutina tak vysoké úrovně a umělecké ceny, jako rutina ruského realistického herectví, od něhož se učila divadla celého světa. Dobrá, řekněte, ať najde režisér hrdiny přímo na venkově. Opravdu, má-li režisér

kdy a nebojí-li se námahy, je to nejlepší řešení. Ale to je teprve začátek vlastní práce: Eisenstein našel hrdinku své „Generální linie“ mezi zemědělskými dělnicemi v kterémsi venkovské gubernii. Hodila se mu jako postava skvěle do jeho plánu, ale to byla teprve surovina, kterou bylo třeba zpracovat. Trvalo to skoro dva roky než z ní dostal to, co chtěl, ale dostal.

Ovšem, řeknou odpůrci, to by dovedl každý, za dva roky, nebo: kam by došla filmová výroba, kdyby měla pracovat tímto tempem? A přece je to podle našeho mínění nejlepší cesta: znamená především nespokojovat se každým vyzkoušeným a obehraným již hercům, kteří po určitém počtu filmů i pod vynikajícími režiséry nabudou také rutiny, překážející nové práci. S těmi, kteří se osvědčili, je třeba hledat nové cesty, experimentovat, aby se neopotřebovali. A potom a hlavně je třeba hledat nové lidi. Nesmí se při tom hledět jen na fotogenii. Ta je důležitá, ale ještě důležitější je u takového nově nalezeného člověka vhodnost celkového typu, nejen tváře, ale i gest, rytmiky, chůze, hlasu, způsobu mluvy, vhodnost jeho vnitřního ustrojení, jeho základní temperament a — smysl pro herectví. Jsou přece lidé, z jejichž každého pohybu vidíte vrozenou hereckou schopnost. Dát takovému typu vhodnou úlohu, dostat z něho v daném rámci dramatickou kvalitu, kterou režisér potřebuje, dostat ji z něho v jeho originelním podání, to je problém, který stojí za přemýšlení a práci.

Rusové mají na poli hereckých experimentů s laiky nejbohatší zkušenosti a nejvíce úspěchů. Nedovedeme si už beztoho ani představit sovětské filmy a nedovedeme často ani rozeznat předěl mezi těmito laickými buňkami a hereckými filmovými profesionály, tak silný a převládající byl příliv vyvstálý z anonymních hlubin národního kolektiva, herectví, které nemělo ve své podstatě nejmenších hereckých úmyslů a proto právě zapůsobilo tak revolučně. Nesmíme vynechat poznámku, že ve filmu vůbec a ve filmovém herectví zvláště jsou Rusové národ bohy obdařený, přirozeně nadaný, a jedině proto se mohlo podařit prorazit s docela novým pojetím tak rychle a na tak široké frontě. Ale to neznamená, že jsou Rusové jediní vyvolení mezi všemi národy a že by z jejich objevu nemohli těžit i jiní. První, kdo se o to po Rusech pokusil, byli ovšem Němci, nejdříve jen ve filmech menšího formátu, s kolektivem středoškoláků, promísených nenápadně mladými profesionálními herci, potom rozhodným a naprosto přesvědčivým způsobem ve filmu „Děvčata v uniformě“, který jmenuji závěrem jako poslední konkrétní příklad správnosti teorie filmového herectví, chráněného laickým základem před nebezpečím herecké rutiny.

Život a instituce

Ferdinand Peroutka:

O člancích, které vzbudily pohoršení

III.

Milost pro lásku!

Ano, rozumní a účeloví pánové, dejte pardon tomuto starému citu. Není pochyby, že býval nerozumný a že tropil pošetilsti a vytvářel nepřijemné situace. Ale konec konců je každá velká oddanost, ať oddanost člověku, ať oddanost myšlence, pošetilá s měšťáckého sta-

noviska. Spaní s ženami ovšem, to vím, nechcete odstranit, poněvadž to je příjemná aférka páteře. A poněvadž toto nechcete odstranit, domníváte se míti právo zachovat pro své počínání staré slovo láska. Ale spátí s ženou ještě neznamená ji milovati. Spátí s ženou — to je jen přízemí v čtyřpatrovém domě lásky. Jestliže potlačíte nebo odstraníte bývalý známý cit lásky, abyste se nerozčilovali, abyste se vyhnuli riziku zklamání, abyste mohli klidněji studovat nebo dělat kariéru, je možno, že tím volíte účelnější stránku a že bystřeji pojmáte život jako šachovou partii. Ale zároveň je jisté, že tím činíte rozsah lidské povahy užší a že ubíráte z jejího bohatství. Že přispíváte na jednom úseku k zevšednění, k znepatrnění života, že mu odebíráte jeden z tepelných zdrojů a že se přičiňujete o to, aby za nějakou dobu se nuda rozšířila po světě. Jsem všemi silami pro moderní dobu, ale představuji si, že by měla být lidsky bohatší, ne chudší než doby minulé. Přenechávám tuto otázku vám k rozřešení: bude lidstvo, které nějakým takovým subtilním způsobem potlačí lásku a rozmění ji na drobné penízky maličkých dobrodružství, vnitřně bohatší nebo chudší než bývalo? Perspektiva jakéhokoliv ochuzení mne neláká. Mám patrně v tomto směru vyvinutý nějaký pocit hrdošti: nelíbí se mi vyhlídka, že bychom zahajovali duševně chudší a šedivější epochu; měl bych pocit studu za svou dobu, kdybychom byli tak slabí a choulostiví, že bychom nedovedli už unést lásku a že bychom musili volit mezi erotikou a prospěchem ve studiu. Ať je erotická prohibice cokoliv, nemůže býti známkou síly. Její idea mohla vzniknout jen v pokolení, které úzkostlivě a hypochondricky rozbírá své nitro a nemá mnoho důvěry v jeho možnosti a nosnost.

Je známa pověst o oné zemi, ve které zmizela sůl, poněvadž byla pokládána za něco nedůležitého. Král oné země kladl tak velký důraz na zlato, jako klade p. dr. Rádl na techniku. Je znám dále pokorný návrat oné země k soli. Také my nezapomínejme na cit, tuto sůl života. Může také nějakou dobu být pokládán za nedůležitý, ale jest zdrojem, kde se u každého z nás tvoří obraz o světě. Všechny věci tohoto života mohou býti dobré nebo špatné, podle toho, reagují-li na ně city svěží nebo omrzelé. Vystavět babylonskou věž je technický problém; ale kultura se neobejde bez rozvíjení stránky citové. Dejme si dobrý pozor, aby do světa technicky bohatého nevešel člověk vnitřně chudší a jednotvárnější. Byl by to pokrok jen na jednu stranu, a strana druhá by byla charakterisována usýcháním. Pan dr. Rádl několikrát promlouval o technice v souvislosti s erotikou. Také zde si dejme pozor. Nietzsche ve své době objevil Bildungspilistra. Naše doba by mohla produkovat Technikphilistra. Byla by to jednostranná bytost, věřící, že všechny otázky, i těžké otázky vnitřní, je možno upravit za pomoci techniky. Moderní člověk je někdy strašný logik: když techniku, tedy techniku ve všem. Stručně lze říci, že p. dr. Rádl má na erotiku poněkud inženýrské náhledy. Jeho střízlivý koitus má, pokud se týká světového názoru, dosti blízko k střízlivé, t. j. regulované řeči. Reguluje se tu i tam. Dosti dlouho jsme se jen tak potáceli světem; nyní, prosím, regulujme. Pan dr. Rádl chválí volnou formu spoluzití studentů a studentek, „která roztavuje vzněty mladé fantasie přirozeným fyziologickým vyrovnáním“. Ovšem, fantasii je snad možno odstranit, cit je

snad možno potlačit, básnictví je snad možno zakázat, ale je to dobře? Čím více nahlíží člověk do podstaty věcí, tím méně má chuti zbavovat lidský život prvku touhy, jež jej činí velkým, krásným a tajemným. Úpadkový starý Řím, který potom tak snadno byl vyvrácen barbary, bylo patrně místo, na němž nebylo touhy, poněvadž všechny vzněty mladé i staré fantasie byly ihned zdvořile obslouženy a roztavovány přirozeným fyziologickým vyrovnáním. Kdybychom vůbec všechny vzněty a touhy bázlívě a změkčile vyrovnávali, aby nás neobtěžovaly, pak nás čeká trudná, ale skutečná perspektiva: jakýsi neslaný-nemastný věk, kde omrzeli, nudící se lidé budou lhostejně shlížet na věci kolem sebe a budou je ovšem shledávat všedními a ošklivými, poněvadž se vzněty touhy bude jim vzata schopnost viděti krásně. Co jest, dejme tomu, les bez vznětů a bez fantasie v člověku? Hromada nudného, rovně rostoucího dříví. Co jest žena, jestliže ztratíme schopnost touhy? Každý člověk zná okamžiky, kdy se mu svět zdá trýznivě prázdným, plochým a nudným; to jsou okamžiky, kdy v člověku z nějakých příčin pohasl vznět, nebo, jak říkali křesťané, kdy ztratil milost. Znajíce tyto ohyzdné účinky pohasnutí vznětů, máme jejich zhasínání a kvapně fyziologické vyrovnávání považovati za dernier cri moderní moudrosti a připravovati zlatý věk, kdy kýchnutí bude nejohavnivějším duševním projevem? Věk, který dá vše mimo rozplamenění citu? Ano, kdyby věci samy o sobě byly něco, kdyby samy o sobě byly schopny býti krásné nebo ošklivé: ale jsou lhostejný materiál, není-li citového přízvuku v člověku, který je povyšuje a ozařuje. Potlačte pokud možno citovou stránku, a až se nabažíte fungování mechanismu, vstoupíte do spolku pesimistů.

Pan dr. Rádl zakončil své články tímto správným pozorováním: „Je třeba dáti přednost té formě, která co nejvíce prospívá lidskému štěstí. Jediné ta pravda a ta morálka, která život stupňuje a zkrášluje a zmnožuje lidské síly a radost z práce, může míti cenu.“ — To jest prostě výtečné — jakožto požadavek. Neshodujeme se poněkud jen v dohaděch o způsobu, jak splniti tento požadavek. Neprospívá lidskému štěstí ta forma, která netrpělivě a co nejrychleji zbavuje se vznětů, neboť silné a trvalé vzněty jsou nezbytnou součástíkou štěstí. Lidské štěstí je dynamická soustava. Ani neprospívá lidskému štěstí ona forma, jež důvtipně odstraňuje touhu. Neboť touha je největší ze sil, jež život činí záračným. Není stupňováním životních událostí udělati z lásky jen fyziologický akt. Nestupňuje život a nemnoží síly jakákoliv forma, která bude oslabovat city. Neboť vlastní bohatství světa není ve věcech samých, nýbrž v citech. Bytost s vyhaslými, oslabenými city projde zemí divů bez pohnutí a bude přemítati o tom, jak jest tento svět starý.

Ano, dejte milost lásce. Důvod: činí život bohatším, hlubším a dobrodružnějším.

Nebezpečí pro soukromé potěšení.

Nyní jest mi poprositi stydlivější část čtenářů za odpuštění, že se budu otevřeně zabývat některými okolnostmi, jež jsou považovány za choulostivé.

Pan dr. Rádl jest přesvědčen, že působí pro osvobození lásky, a nepochybně jest tak správně přesvědčen, s tou výjimkou ovšem, kterou jsem mu už dříve namítnul, že osvobozuje nikoliv tygra, nýbrž kočku, nikoliv velikou

vášeň, nýbrž řadu malinkých dobrodružství fyziologických. Musím nyní podati ještě jednu námitku: osvobodíme-li lásku příliš důkladně, jednak od všech pout, jednak od všeho obtěžování idealismem, možná, že se ubíráme cestou, která bude znamenati odumírání nejen duševních, nýbrž i materiálních faktů lásky. Pozor, páni materialisté: i materiálních faktů lásky. Myslíte, že postel, na niž tělo lehá s tělem, je jako pevné, nezdolné skalisko v příboji času. Snad se mýlíte. Snad je třeba, aby s těly uléhaly do postelí i duše, sice se mohou těla ukázat bezmocnými.

Musím se vrátiti k onomu místu, jež lze pokládati za nejúplnější definici, již p. dr Rádl podává o lásce. Mluví, jak jsme už viděli, o

„promenáde určitého sekretu organismu, vznikajícího v testech, shromáždujícího se v epididymidě, promenujícího odvodným ductem přes ampulli a skrze ductus ejaculatorius až do urethry — ve spojení s určitou reakcí nervů a s určitým soukromým potěšením, pro něž se objevují světy, vedou války, vytvářejí zázraky, vyhazují milionové kapitály a sprádají lyrické básně.“

Toto může býti vyhlášeno za rekord v materialistickém a věcném vylíčení toho, co jest pokládáno za lásku. Více věcnosti je už sotva možno si představit. Jest to právě tak nesporně pravdivé, jako jest nesporně pravdivé, že naše matka nebo naše dítě jsou kostry, obalené masem a potažené koží. A přece, podáme-li přesnou vědeckou formuli chemického složení naší maminky zda se můžeme chlubit, že jsme ji vystihli?

Ačkoliv sám jsem si nikdy věc tak podrobně neujasnili, na slovo věřím oněm autoritám, od nichž p. dr Rádl převzal podrobný popis interesantních vnitřních procesů, odehrávajících se při koitu. Zcela nepochybně jest to pravda. Ale přeje si p. dr Rádl, aby tato strážlivůstka byla rozšiřována jakožto pravda pravdoucí o lásce? Zdá se mi, že by si toho mohl přát pod jednou podmínkou: že má záhadný úmysl zbavit co největší počet mužů potence. Omluvil jsem se už za to, že budu mluvit otevřeně, a řeknu tedy, že, kdyby si mužové lehali s ženami do postele, jsouce ovládnuti zejména tím vědeckým a věcným přesvědčením, že nyní v nich bude z epididymidy promenovati sekret přes ampulli a ductus ejaculatorius, nejpravděpodobnější a žalostný následek by byl ten, že by v nich odvodným ductem nic nepromenovalo, že by proména byla porušena a že by „určitého soukromého potěšení“ nebylo. Zato u jiného muže, který by sice nic nevěděl o ductu odvodném ani o jiných detailech, který by však byl přesvědčen, že vyhrál právě hlavní výhru svého života a že prožívá zcela výjimečný okamžik, proména by fungovala znamenitě.

Pozorují-li definici p. dra Rádla, mám dojem, že se dívám na homuncula: všechna hmotná fakta jsou tu nesporně shromážděna, ale život chybí. Tak zvaný materiální podklad lásky je potutelnější a lstivější, než se myslí. Nestací zjednat tělesné předpoklady a pak čekat: nyní nechť počne proména. Uvedené hmotné procesy daleko více jsou založeny na duševních faktech, než materialisté jsou obyčejně ochotni připustit. I koitus sám je jen do té míry vylíčenou promenádou sekretu, do níž je psaní básně strkáním pera po papíru nebo stiskáním klapek psacího stroje. Potence není hmotný, nýbrž duševní fakt. Musíme si ujasnit, co z toho vyplývá pro naše téma.

(Dokončení.)

Otto Rádl:

Camera obscura

(Revue hříchů.)

IV.

Pan Plautus v rozpacích.

Probrali jsme ve stručných heslech censurní kodex americký a anglický, který se nás přímo dotýká nejen tím, že censurní prakse je dnes internacionálně informována a že se každý censurní skandál z jedné země lavinovitě šíří do všech států ostatních, nýbrž který nás postihuje i v tom, že se k nám již dostávají filmy zkomolené a pokřivené, které vyrostly v druhých zemích byvše přistřižovány barbarským a domýšlivým censurním zahradníkem. K minule vypočteným bodům hříchů, na něž nejcitlivější censoři ve filmech reagují, je třeba připojiti ještě zákaz scén, které ukazují život v konkubinátě, místo v řádném manželství, nebo domácnost s maitressou, zákaz námětů, jež zobrazují snadnost rozvodů v některých státech, a všech sujetů, které jsou zbudovány na vylíčení kterékoliv neřesti, i když se tak děje pro výstrahu. Neboť člověk je zvědavé zvíře, a je lépe před ním zatajit všechno, co se zatajit dá.

Některé věci se zatajit nedají, a tu je třeba striktních předpisů. Na příklad je známo, že každý evropský stát má dnes skupiny lidí, zvané vojáky, kteří mají nástroje, zvané pušky, kulometry, děla, granáty, masky a pumy s otravnými plyny, a mnoho stejně napínavých věcí. Nuže, všechny tyto věci a všichni tito lidé, zvaní vojáky, se těší striktní censurní ochraně ve všech státech světa i u nás, poněvadž jaksi reprezentují ve svých podivných kostýmech s našitými barevnými cárky a třpytivými ozdůbkami ve všech státech světa hlubší představu národnosti, určité ztělesnění nacionální ideje, jakési tajné vyjádření krásnější národní touhy. Proto se naprosto nesmí ukazovati věc tak urážlivá, jako by i mezi nimi byli nadutci nebo chlapíci směšní, proto se nesmí nikdy muž, zvaný voják, dostati ani ve smyšleném ději do situace, která by vzbuzovala smích. *Plautův „Chvástavý voják“* by se proboha nesměl odehrávati v Československu, ani kdyby pan Plautus byl ministerským radou v ministerstvu školství, kdyby se na místo v Sarsině byl narodil na Král. Vinohradech, a kdyby místo toho, aby byl pouhým kulisákem, obchodním cestujícím a mlynářským pacholkem, byl zastával u nás nějaký vážný a ctihodný úřad, na příklad úřad experta při kontingentační komisi filmové u ministerstva obchodu. To by mu nebylo nic platné a jeho film by byl zakázán, poněvadž povolání vojenské je chráněno zákonem, a voják současné středoevropské armády nesmí nikdy v některém kuse dostati výprask.

Povolání nad jiná důstojná.

Censurní ochrana řemesla vojenského vztahuje se jen na státy existující, a tak se oblíbené vojenské frašky musejí odehrávati vždycky v nějakém státě, náležejícím historii, na příklad ve starém Rakousku. Longenova primitivní fraška „*Miláček pluku*“ směla sice míti píštsanské kroje, u služek, musila však ukazovati hloupé vojáky jenom v rakouských stejnokrojích. Také „*C. k. polní maršálek*“ musil zůstat v rakouské garnisoně, protože v důsledku převratu 28. října 1918 všichni důstojníci, kapitáni a komandanti

kasáren rázem dostali rozum a už na nich není nic k smíchu. Ochrana vojenských osob, censurou bděle poskytovaná, nevztahuje se však na všechny šarže stejnou měrou, protože nějaká distinkce musí být. Lékař důstojník je na příklad censurně chráněn pouze ve státech dnes ještě existujících, v minulosti je už dovoleno si z něho tropiti libovolně smích. Vojenští kuráti jsou však chráněni i v daleké minulosti a proto také onen nádherný ochlasta *Feldkurát Otto Katz*, ačkoliv semita a věrný sluha císařův, dostal i dnes galantní ochranu československých úřadů, a musil i z republikánského filmového „Švejka“ zmizeti a býti nahrazen zákonem nechráněným doktorem medicíny.

Ale tu už je náš Katz chráněn vlastně dvojnásob, nejen jako nositel uniformy, nýbrž i jako příslušník řemesla duchovního, kterému rovněž přísluší ochrana stejně mohutná ve všech censurních usneseních, tak mohutná, že by všichni příslušníci cechů jiných, a to listonoši, ševci, prokuristé a profesionální kapsáři měli zblednouti závistí.

Neráchte se smáti.

Hloupí lidé bývají bezpečně charakterisováni tím, že principiálně nerozumějí humoru, legraci, poštuchovaní a mírnému ulevování si. Censura také nerozumí věcem podobným a je nejzarytějším nepřítelem opravdového humoru. Znáte to dobře, že nedovtipní lidé mohou explodovati, mluví-li se v ironických narážkách, vyslovují-li se věci na ruby, přeměňují-li se pathos spravedlivého rozhořčení na malé pochvalné glossy. Také censura může explodovati, objeví-li se něco takového ve filmu. Snad nalézáte zálibu v tom, přidávati k nestravitelné pravdě vždycky smích, přemoci všechno, co má na světě surovou přemoc, co se nadouvá svou brutální přesilou a co je chráněno chrastícími řetězy zákonů, rozsvícením maličké svítilny, která se jmenuje humor, proti níž všichni státní zástupci všech společností na světě jsou docela bezmocní. Nuže censura nenávidí i tuto ironii.

Je jako Claudelův „Proteus“, jenž pokládá za osobní urážku všechno, čemu nerozumí. Censura říká, že pokládá to všechno za urážku státu a společnosti, poněvadž je pokrytecká a klíčem jejího rozhodování jest vydávati své soukromé záliby za veřejný zájem. Proto hřímá ve svých výnosech: „urážka armády“, „popuzování tříd ke vzájemné nenávisti“, „zsměšňování toho a toho stavu“.

Čtete-li censurní výnosy, které se pravidelně každý měsíc publikují v jednom divném časopise zvaném „Věstník Ministerstva Vnitřní rep. Čsl.“, bude vám leckdy do smíchu, leckdy strašně těsno: budete mít uprostřed těchto strašně toporných a suchých zpráv, tištěných neobratnou češtinou, při vši jejich bezděčné komice, jediný dojem, že tady vládnou nějací strašně zlí lidé, kteří mají vztek, když se jiní veselí, a kteří jsou plni hněvu, že není na světě možno zakázati smích.

Budeme chvíli namátkou v tomhle divném časopise listovati. Budeme si chvíli lámati hlavu tím, co se vlastně těmito zákazy chrání. Nejprve vezmeme jeden starší ročník, kdy věc byla prostší, protože se tehdy ve filmu ještě nemluvilo.

Nahota se zrušuje.

Chrání se mravnost a zase mravnost. Tadyhle nějaký nešťastný režisér konvenčního salátku

chystá nějakou revuální hvězdu na scénu a censor zahřímá:

„Zakazuje se obraz nahé ženy, jejíž tělo je velkou pudřenkou oprašováno...“

Nahota by se měla vůbec zrušit. Někteří lidé mají skandální zvyk, že do koupele vstupují nazí, ve filmu jsou to ale obyčejně jen tanečnice, počestní lidé se ve filmu nikdy nekoupají. Nespatří však zmíněných lascivních tanečnic nikdo jiný než oči pánů censorů z censurních sborů, neboť nůžky tu rázem zasvíští.

Dokonce i z lékařského snímku našich lázeňských míst vystříhla censura místo, kde se nějaká nešťastnice koupe nahá. Řekne se „nahá“, ale vidíte přece, co taková nahá ve filmu znamená: je vidět ramena a pak nohy od kolen dolů. Censura totiž výslovně zakazuje nahotu i tehdy, kdy není přímo zobrazena, nýbrž kde pouze nějaká narážka detailem v obraze naznačuje, že některá osoba pohlaví ženského není pokryta příslušným šatem. Není divu, že se vždycky něco podobného přihází pouze u žen, neboť výrobci filmů jsou muži, vstupenky platí muži a censoři jsou také muži. A zraku je dána význačná role právě v erotice mužů. Tu jsme my páni mezi sebou a nemůžeme si navzájem nic namlouvat a censoři vědí, co na ně platí.

„Tančící poloobnažená tanečnice“ se střídá dvanáctkrát v každém ročníku ministerského věstníku. Nohy jsou vůbec méněcenné a odstřižení hodná část těla. Jinde čtete:

„Vylučuje se scéna, kde si tanečnice pudruje nohy a je viděti pouze její nohy.“

Skoro byste se mohl domnívati, že v pánech příseďících budí nohy zakázané myšlenky. Neboť opět dále čtete:

„Vylučuje se scéna, jak tanečnice na jevišti tančící ukazují pouze nohy.“

V jiném ročníku (1927, str. 299) se opět zakazuje „scéna, kde v kabaretu je viděti pouze nohy tančící tanečnice.“

O něco dále se opět praví:

„Z filmu PROCITNUTÍ LÁSKY se vylučuje nápis: „Podivat se můžete, ale pryč s prsty.““

Skoro se nám zdá, že si páni censoři tady bezděčně razili motto, které by si při svém počínání měli vzít k srdci všeobecně: Pryč s prsty.

Někdy se vystříhuje z filmu břišní tanec, a sice scéna, kde je tanečnici „viděti pouze břicho“, jinde jsou kolena důvodem k pohoršení.

„Zakazuje se jízda Harryho a Dolly na motorovém kole, při níž vítr odhalí Dolliny šaty.“

Někdy není věc tak nevinná, a málem byste podezírali autory zákazu z velmi spolehlivé znalosti erotické literatury. Výnos ministerstva vnitřní publikovaný ve věstníku z roku 1927 na str. 152 praví, že se z kteréhosi filmu zakazují

„scény, v nichž značně obnažené dívky vystupují z řasnaté opony a jak na slavnosti značně obnažená dívka jde po ruku, představujíc trakař, a muž ji drží rukama ve výšce nohy.“

Pan censor měl jistě reminiscence z Aretina, že si na tenhle detail přispíšíl.

Jinde se zapovídají výjevy docela malicherné, pohledy na ženské punčochy, podívané, které jinak každému školákovi jsou přístupny in natura v tramvaji

nebo v parku. Jinde je censor učitelem decentního chování:

„Zakazuje se scéna, jak služebná sedí s roztaženými nohama v bytě domovníka na koši, při čemž je jí viděti část obnažených nohou nad kolena.“

„Vylučuje se scéna, jak Tereza v objetí kapitánově se drží nohama jeho pasu“ (roč. 1927, str. 153).

Stane se, že z morálních důvodů je postižen i přírodní snímek, nebo cestopis:

„Z filmu MARIÁNSKÉ LÁZNĚ vyloučen obraz mladé ženy v koupeli kouřící cigaretu.“

Kdo tu kouří, ta koupel nebo ta dívka?

„Z filmu AUTEM DO ZEMĚ KALIFŮ vylučuje se scéna, v níž je viděti zblízka pohyb břišních svalů tanečnice.“

Jak to má ale to ubohé děvče udělat, aby se jí její svaly při tanci nepohybovaly?

V ýnos ministerský o neslušných posicích.

Snad nebudeme nijak litovati úplných zákazů filmů, které se jmenují „ŠEST DĚVČÁTEK HLEDÁ NOCLEH“ nebo „MYŠKA Z HOTELU“ anebo konečně „LEOPARDÍ ŽENA“, i když jsme jich nikdy neshlédli. Ale mezi skromnými zmínkami titulů zapovězených filmů jsou v tomto náhodou pootevřeném ročníku už některé, které vás naplní nedůvěrou. Tím více, že censurní úkol je tak lehký, že se nemusí uváděti ani jeden konkrétní důvod zákazu, že stačí paušální obvinění literou zákona. Stojí tu třeba za sebou roku 1927 tyto zákazy: sovětský film Goskina „ČERNÁ NEDĚLE“. Veliký film Fritze Langa „ŠPIONI“, který po režijní stránce patří k největším dílům německé kinematografie. Krásný a poetický román Ilji Erenburga v režii G. W. Pabsta „LÁSKA JANY NEILLOVÉ“. Mohutné dílo režiséra Josefa Sternberga „PODSVĚTÍ“ s Georgem Bencroftem. Pudovkinův „KONEC PETROHRADU“, mohutná freska úžasné síly a naprosté historické věrnosti. A hned o něco dále zákaz Pudovkinovy „MATKY“ podle Gorkého, zákaz Molnárova „LILLIOMU“, zákaz oficiálního básníka Německa Gerhardta Hauptmanna v jeho „TKALCÍCH“.

Zdá se nám toho trochu příliš mnoho na jediném místě. Ale vrátíme se později v samostatném oddíle k shrnutí všech velikých hříchů naší censure proti opravdovému umění, podíváme se pak na prsty censure podle její zásadní konfese v zákazech nejkrásnějších uměleckých děl a dokreslíme si nyní ještě její profil z jejích drobných hloupostí, které na sebe pyšně v ministerském věstníku prozrazuje.

Pruderie censorů vůči nahotě, třeba byla využita jen čistě dekorativně v revuálních filmech výpravných, svědčí o bdělé koncentraci na jedině téma. Ukazuje na určitý stihomam tetiček ze státní instituce.

„Z filmu KRÁLOVNY PAŘÍŽSKÝCH NOCÍ (Nalpas, Paříž), zakazují se obrazy nahých žen, z nichž každá z pozadí jeviště vystoupí, odloží plášť a ukazuje se nahá, majíc pouze úzký opasek“ (rok 1928, str. 35).

Všimněte si způsobu stylisace tohoto zákazu, rčení „ukazuje se nahá“, které odpovídá asi formulačním schopnostem pana lesního z malého města.

Jinde vám připomíná četba censurních výnosů ministerstva vnitra studenta, který našel v tátově bi-

bliotéce schované Casanovovy memoáry a vyhledává z nich pouze „zajímavá“ místa, přeskakuje všechno ostatní:

„Z filmu MALOMĚSTŠTÍ HRÍŠNÍCI (Kleinstädter) byla vyloučena scéna, v níž assessor se přibližuje vlně k hostinské a scény, jak Hedvika hledá pod kamny pannu, jak Selma sedí v neslušné posici na posteli, scény v lese, v nichž B. se Selmou jsou na výletě a sedí spolu v houšti, i s titulkem: ‚Macht man det immer noch?‘ — ‚To se ještě dělá?‘“

Ano, to se ještě dělá.

„Z filmu KOUZLO WEEKENDU byly ve čtvrtém díle vyloučeny dvakrát se opakující obrazy zadní části ženského těla (z blízka!)“ (roč. 1928, str. 35).

Ten výkřik pohoršení v závorce stojí in originali také a je jímavý.

Kropásek versus Richard Wagner.

Do mravnosti veřejné nepatří jen sféra erotická. Ubohý Molière by honem spěchal přepracovati svého „Zdravého nemocného“, kdyby se dočetl ve Věstníku minist. vnitra z roku 1927, str. 245, přísný zákaz:

Zakazuje se „scéna, jak Alfréd po požití prášku běhá stále na záchod“.

Bdělý státní úřad má, jak vidno, své oči všude. — Alespoň o kompetenci Vnitra však v tomto internistickém případě nemůže býti nejmenších pochyb.

Velmi něžný a krásný je příklad zákazu jednoho titulu ze strašně krásného románu našeho i vašeho dětství, z De Foeovy statečné pohádky:

„Ve filmu ROBINSON CRUSOE bylo slovo ‚milénka‘ nahrazeno slovem ‚snoubenka‘“ (roč. 1927, str. 304).

Dostali jsme na obecné škole učitele, u něhož jsme ve zpěvu měli takhle změněny texty národních písní. Místo „vzkázala mi má panenka“ jsme musili zpívat „Vzkázala mi má sestřička, že mne nechce mítí“. Podezřívám toho pana učitele, že se dostal do censurního sboru.

Podezřívám jsem už pana censora, že je stíhán reminiscencemi z Fuchsových „Dějín erotického umění“. Zdá se mi, že místy toto pronásledování erotickými představami u něho nabývá rázu patologického. Třeba při tomhle zákazu:

„Vylučuje se scéna, při níž kdosi v ateliéru škrtá zápalku o sádrové podstavce tvaru ženských nohou“ (roč. 1928, str. 400).

Podívejte se pozorně: podstavec ve tvaru ženských nohou, kdosi škrtá zápalku. Jak rafinovaně se tu přikládá nejprostšímu gestu erotická symbolika, to je čistý freudovský případ, na nějž by bylo možno navázati šetření, jak dalece sexuální překoncentrovanost censorů působí na ráz censurních zákazů a naopak, jak zastávání censurní funkce provokuje patologické odchylky duševní u dříve normálních úředníků.

Svědčí o tom i zákaz z čistě dokumentárního díla, které patří už historii a v němž dokonce obnažení působí ve spojení s komickými kostymy r. 1912 až čistě komicky, bez jakékoli možnosti provokovati u diváků nějaké nepřirozené vzrušení:

„Z filmu KINO PŘED 20 LETY byly vyloučeny scény, jak se na břehu řeky oblékají ženy do koupacích obleků.“

Tuto serii revue maličkých filmových hříchů, které podávají svědectví o jakosti erotických představ našich filmových censorů, můžeme zakázati nejkrásněji zákazem citátu z filmované opery Rich. Wagnera, heroické-

ho Sasíka a bodrého chvalce romantické cudnosti, jenž si dovolil ve své parafrasi středověké poesie tuto strašlivou nemravnost, již censor nabodl na špendlík: :

„Z Wagnerových MISTRŮ PĚVCŮ NORIMBERSKÝCH zakazuje se verš: „So läg ich gern, o Pognerin, bei dir, — Tak u vás, Pognerko, bych ležel rád.“

Ubohý Richard, nějaký pan Kropásek nebo Mrkvička ho zvažili a uznali lehkým, i spěchali ho depurovati. Teď je mládeži přístupným, a dospělým může sloužiti ke zdo-
bě jeho četba.

Jak Chaplin umravněným se stal.

Nebezpečí censure, která dělá takovéhle pošetilé zásahy do děl, na něž má právo klásti prsty pouze jejich autor, spočívá v samotné její existenci Censura je tu, tudíž musí se uplatniti. Nás je tu jedenáct pánů, některou dámu nevyjímaje, my jsme tu od státu placeni za to, abychom vystříhovali, tudíž se sluší, abychom také stříhali. Ať si stát nemyslí, že si nás platí zadarmo. Pánbůh řekl: i spravedlivý že hřeší sedmkrát denně. Censor říká: i nejnevinější film je na sedmi místech závadný.

Censor by viděl pokoření v tom, kdyby některý film musil propustiti docela bez jakéhokoli pozastavení. Typický je případ s Chaplinovými „SVĚTLY VELKOMĚSTA“. Viděl jsem tento film v Berlíně a s překvapením zjistil, že má o jeden výstup více. Je to scéna, kde Chaplin po záchraně boháče z vody se s ním vypraví do jeho bytu, kde si popijí přímo z láhve. Boháč při tom stojí, v jedné ruce drží otevřenou láhev, druhou živě gestikuluje a dívá se jinam. Charlie stojí před ním, a jeho elegance má jako obyčejně mírné defekty: na příklad ten, že kalhoty mu v pase nedosedají těsně k tělu, nýbrž na kus odstávají. Boháč gestikuluje a mluví a nedívá se, dostane se s ústím láhve až nad odstávající pas Charlieových kalhot, do nichž bez svého vědomí počíná liti obsah láhve. Charlie stojí před ním, naslouchá, směje se přátelsky, baví se znamenitě, nic nepozoruje, třeba že celý obsah jeho láhve se náhle ocitne v jeho kalhotách. Teprve když se otočí a usedne na divan, vidí náhle pod sebou loužičku a vidí své mokré kalhoty. Udělá vyděšený obličej a rozhlíží se chvatně, jak by tuhle hanbu skryl.

U nás byla první polovina této scény z filmu vystřižena. Dlouho jsem marně bádala proč, protože na censurním lístku není o tomto stříhu ani nejmenší zmínka. Teprve náhodou jsem přišel na to, že tento stříh je jednou z forem nepřímého censurního nátlaku. Chaplinův film totiž měl dostati uznání, že je kulturně výchovným. Nikdo na celém světě nebude pochybovati o tom, že každé Chaplinovo dílo je kulturně výchovné na celém světě, i když se hraje do poslední scény v celém svém rozsahu. Jenom před československou censurou nedošlo tohoto uznání. Naše censura by byla patrně uznala, při jemnosti svého smyslu pro humor, že film „Světla velkoměsta“ „obsahuje scény surově alkoholické, v nichž opilý člověk úplně ztrácí vládu nad svým jednáním, v nichž se dějí lascivní narážky na funkci orgánů, které vysoký censurní sbor ani jménem nazvati nemůže.“

Takhle by se byla patrně censura vyslovila, kdyby Chaplinův film byl zůstal docela integrálním. Proto bylo třeba scénu na pokyn úřadů diskretně vyjmouti, a sláva, teď je Chaplin kulturně výchovným a může tuto svou vlastnost dostati úředně dekretovánu. A tak

se stalo, že jsme měli, dík prozíravosti bdělé instituce z hradčanského paláce Šlechtičen, film „Světla velkoměsta“ o 20% kulturně výchovnější, než ho měli lidé v Jokohamě, v San Diegu, v Melbournu a v Tromsoe.

A pánové, kteří vykonali takto svou funkci veřejně umravňovací, večer usedli doma ke své mírné večeři a svému půllitru velkopopovického piva a usmívali se nějak spokojeně. A žena se usmála spokojeně také, a řekla: „Můži, co pak se ti to dnes tak povedlo?“ A censor si bezděčně tukul prsty na ono místo v rozevřené vestě, kde nahoře kalhoty špatně přiléhaly k tělu, a s úsměvem naprosté blaženosti řekl: „I tenhlecten Chaplin byl na mně kratkej“.

(Pokračování).

do ba a lidé

Český odborník ve službách pětiletky

(P. S. Některá jména jsou fiktivní.)

13.

V roce 1930 je dobře placených míst pro zahraniční experty hojnost. Pětiletka je v plném proudu ve všech končinách sovětské říše. Ale s lépe placeným místem je obyčejně spojen dlouhodobý služební závazek — až dva roky — a povinnost pracovati kdekoliv.

Koncem května odjíždí sympatický prezident Cukrtrustu na měsíc z Moskvy. Podávám si žádost k ředitelství trustu o zvýšení platu nebo rozvázání smlouvy. Odpovídají mi, že vyhověti lze toliko v bodu druhém. Budu tedy počátkem července volný, a mám dosti času hledati si místo. Vstupuji v jednání s vlivným Chemo-Trustem, jenž na nejrůznějších místech říše staví a hodlá stavěti chemické továrny. Jsou to často místa, o nichž se nikdy před tím nemluvilo, místa, abych tak řekl, nejnepravděpodobnější. A vznikají města, jsou v pravém slova smyslu vydupávána ze země s tempem téměř více než Baťovským, ale často s menší účelností. Málo se mi sní — je počátek června — že se sám stanu brzy stavitelem města v úplně pustině, a že je skutečně postavím. Zatím ještě Moskva.

14.

Červen 1930.

Jednání s Chemi-Trustem se vleče, ale postupuje. Zatím pilně kreslím plány v Cukrtrustu. A ve volných chvílích pozoruji život. Detaily, toť život, ale Rusko samo má dva životy: minulý, který nechce zemřít, nový, který se horečně buduje. Je v tom kus pionýrské romantiky, snad více pro cizince než pro Rusa. Rusové jsou zvláštní lid.

O „dni oddychu“ (ruská neděle a šestý den nového týdne) jezdíme s Beauchampovými za Moskvu. Trampujeme se stany a ostatním příslušenstvím. Za lesíkem, v němž táboříme, je řada krásných vil, mezi nimi vila býv. knížete Dolgorukého. Kdo v těch vilách nyní bydlí, jsem nezjistil, ale jistě někdo z nových hořených desítitisíc. Je zde také restaurace, kde nám k občerstvení nabízejí kvas. Nechci kvas, chci mléko. Nemají mléka, ale když mne Beauchamp představuje jako inostranného (zahraničního) experta, prodávají mi sklenici mléka za jeden rubl.

15.

Panem et circenses. Více circenses než „panem“. Park Kultury v Moskvě je takovým místem. Vstupné mírné, 10 kopejek, a spousta atrakcí: 4 kapely, cirkus, závodní dráhy, kuželky se státními věcnými cenami, restaurace s kuřáckými a

četnými dobrými šachisty. Rusové by měli hrát méně šach. Šach jest hra snílků. Celá Rus hraje šachy.

Do Parku Kultury jedete čtvrt hodiny parníkem, po řece Moskvě. Jízdné 23 kopejek za osobu. Vedle parku rekreační místo pro vojáky, „vojenný gorod“, se hřišti atd. A na všech místech ampliony sovětského rozhlasu.

Kromě Parku Kultury má Moskva hojně jiných sadů, zejména 2 zelené pásy, vnitřní a vnější. Vidíte anglické nurses. Ne, nejsou to Angličanky, ale mají uniformy anglických chův. Jsou to „naňky“, ruské chůvy, a známá modrá plena visí jim po zádech dolů. Elegantní, niklované a pérované dětské kočárky, že by se za ně nemusil stydět ani sad na Letné. Babies sovětských předáků, patrně, dobře opatrované do šesti let, než přijdou do správy státu, přijdou-li.

16.

Ne, Beauchampovi se nedají rozvésti. Rozvod je v Rusku snadný. Beauchampovi jsou spolu již čtyři roky. Nyní čekají děcko.

Ale paní Beauchampová má přítelkyni, jež se rozvedla již čtyřikrát. Má jinou přítelkyni, jež má pět dětí, každé s jiným. Nyní je svobodná, pobírá na každé děcko po 100 rublech a žije si komfortně.

Agenti a vůbec lidé, kteří hodně cestují, nejsou ani v Rusku dobrými manželi. Odjedou na měsíc, pošlou lístek, že se s vámi rozvádí, v zápětí přijde úřední vyrozumění nějakého sovětu a je po manželství. V poslední době má žena právo na alimenty, teprv po týdenním soužití. „Dříve se páchaly mnohé nešvary s volným manželstvím, teď je to přísnější,“ vysvětluje přítel Beauchamp.

Prostituce je veřejná, ale taxu moskevskou neznám. Mám dojem, že nesčetné úřednice v sovětských kancelářích musí si ke svému hubenému platu přivydělávat. Je mi to potvrzováno znalci poměrů. Ani socialistický režim nechrání žen před tímto druhem otroctví.

„Ostatně,“ praví paní Beauchampová mé ženě, „člověk si nikdy nevybere. Můj otec byl statkářem a já se stala dramatickou umělkyní. Hledám u muže duši. Můj první muž neměl duši a tak mi moje přítelkyně poradila, abych se s ním dala rozvést. Žila jsem s ním osm let.“

17.

Kola si koupil ponožky. Kola (Nikolaj) je mladý inženýr v továrně na měď. Poštětilo se mu dostat dva páry ponožek a přináší je k Beauchampovým, aby se pochlubil. U Beauchampových je společnost a jeden přes druhého nutí Kolu, aby mu jeden pár prodal. Kola je neoblomný. Ponožky si nechá. Svléká boty a je vidět, jak všech deset prstů mu leze ze starých ponožek. Odhazuje je, služka Beauchampových je ihned sbírá. Bude je nosit do vysokých bot, až si je zaštepuje.

V životě inženýra Koly se udála velká tragedie: když jsme v zimě přijeli do Moskvy, prodal jsem mu jeden pár rukavic s vatou. Dal mi za ně 17 rublů. Ale již druhého dne jednu z nich ztratil a musil nosit jednu ruku celou zimu v kapse. Moskevské mrazy jsou tuhé a rukavice téměř k nedostání. Kola téměř plakal.

Paní Beauchampová přemluvila mou paní, aby jí prodala jeden pár hedvábných punčoch, přivezených z Prahy. Opatruje je jako poklad a nosí při výjimečných příležitostech. Hubuji svou ženu, že jí prodala také zcela nové šaty. Dala za ně v Praze 400 Kč, paní Beauchampová dala mé ženě 100 rublů. Sto rublů je oficiálně 1700 Kč. Ale co je to platno, když rubl má kupní sílu Kč 1.30?

Pí Beauchampová má čtyři kapesníky, pan Beauchamp tři, jsou to domácí výrobky, ušity ze zbytků rozedraných košil.

„Jsme nervově vyčerpány,“ praví pí Beauchampová mé ženě a míní ruské ženy. „Na nás spočívá tíha starostí o domácnost. Zaměstnání mužů v úřadech je snazší.“

Paní Beauchampová dostala tři litry petroleje. Petrolej je nutný k vaření čaje a čaj se vaří stále. „Moje nebožka matka,“ vypravuje paní Beauchampová, „měla šest služek a jedna z nich stále nalévala čaj.“ Nyní mají Beauchampovic dvě služky. Platí jim 10 a 15 rublů měsíčně. Služné Beauchampovo je 400 rublů měsíčně. Rusové si potrpí na služebnictvo, třebaže často není masa k obědu po celých čtrnáct dní. Půjčujeme Beauchampovým občas knížku do cizineckého konsumu, ale jest ujednáno, že nakoupí jen to nejnnutnější. Ne jako to udělala pí Beauchampová jistému českému expertu, p. G. z Budějovic: hostěním, přemlouváním, ba i flirtem, přemluvila pana G., cukrovarnického experta, aby jí půjčil svou konsumní knížku — na jediný den. Pan G. povolil a výsledek byl: dvoje spodky pro manžela (má sice dvoje, ale jen jedny jsou k světu), ponožky, čtyři košile rovněž pro pana B. a pár bot. Sobě kabát a s troškou potravin to dělá dvě stě rublů. Pan G. vidí spoustu napáchanou a přísahá, že již nikdy nepůjčí. Neboť tohle je trestné. Co kdyby přišli k němu kontrolovat, a ptali se ho, kde že má nakoupené věci? Podezřivali by ho, že v konsumu levně koupil a v bazáru draho prodal.

Ceny státní a ceny na volném trhu (v bazáru) jsou neporovnatelné. Ponožky, v konsumu 2—3 ruble, v bazáru 7 rublů, oblek 120 rublů, v bazáru až 500 rublů atd. Věci více méně známé, ale stále hrozně ve svém významu pro nepartijní.

18.

A fronty! Nikoliv věčné, nýbrž jen tehdy, když se něco přiveze. Paní B. stojí ve frontě na petrolej dvě hodiny, a po návratu domů, vypravuje o zkrvavených, odřených tvářích. Liter petroleje stojí 15 kopejek, na volném trhu asi 80 kopejek. To přivezli právě tank petroleje.

Alkoholické fronty jsou nejlukčejší. Každý má u sebe 2—3 láhve, ploché, kapesní. Derou se o místo, milicionér je napomíná vlídně, jako otec. Milicionér ví, že vodka musí být. Opilí si lehají k odpočinku na chodník, nejen v předměstích, často i na Tverské. Lidé chodí kolem, často zakopnou, ale opilého nikdo neokrade, hlavně ne komunista. Krádež se trestá u nepartijního člověka mírněji než u komunisty. Komunistovi hrozí pro krádež hrozný trest: odnětí komunistické knížky na odběr potravin. A co to znamená, každý ví. Jsou však na krádež tresty ještě těžší, případně i smrt, znamená-li krádež sabotáž.

Snad ani na citrony by nebyla taková fronta jako na vodku! A přece jest citron mnohem vzácnější než vodka (1 citron 3 ruble, 1 kg pomerančů v konsumu 22 r.) Většinou nejsou k dostání ani v cizineckém konsumu. Co se to s citrony děje, nikdo neví. Paní Rupitzová, žena mého kolegy, rakouského experta, přijela za mužem z Vídně a přivezla paní B. darem dva citrony. To byla radost! Mnohem větší než z reformních dámských kalhot, jež paní Rupitzová pí B. rovněž darovala. Pí Rupitzová si myslí, že reformky jsou v Moskvě vzácností, domnívá se, že Rusky nosí většinou reformky jen papírové. Ale není tomu tak. Paní B. si stěžuje mé ženě: „Takové reformky, jaké mi přivezla paní Rupitzová, dostanu i zde v bazáru za 6 rublů. Je to hadr, dobrý k utírání piana.“ A opravdu — podle úsudku mé ženy — byly to nejmizernější reformky, jež Vídeň mohla poskytnout. Leč pochopitelně; pan Rupitz má ve Vídni dům a za Vídní hospodářství — výsledek mnohaleté spornosti, hlavně paní Rupitzové. Pan Rupitz sám je komunistou, rakouským komunistou v sovětských službách. Expeduje svou paní brzy domů, neboť miluje Aňu, Rusku, a žije s ní. Aňa továryše Rupitze nemiluje.

Ale za to s ním sdílí výhody cizineckého konsumu, nebo pan Rupitz jest inostranným expertem a má knížku.

19.

Jestě červen. Telefonuji na čsl. legaci, aby zakročili. Byli jsme předešlého večera v biografu a ve filmu ukazovali tam město, které zpusťovali „psi Čechoslováci“. Vyslanectví ihned zakročuje a závadný titulek skutečně mizí. Jdu se schválně přesvědčit.

Ne, že by titul „psi“ byl speciálně pro Čechoslováky. Psi jsou také Poláci, Rumuni a vůbec ti národové, s nimiž se ruský proletariát octnul v nějakém konfliktu. Rusové to snad s těmi psy ani tak zle nemyslí, je to spíše jakási forma propagandy, výkřik vlastenectví. Na legie československé se na Rusi velmi dobře pamatují. Neuznání Sovětů naší republikou se zřejmě těžce nese.

Peny lístků v biografech, průměrně 1 rubl za lepší místo. Filmy většinou ruské, revoluční, také americké, hlavně s cowboji a pod. Ve hledišti se nekouří. Buffet s čajem a zákusky. Láhev dobrého piva 2 ruble.

Opera velmi pěkná. Lístek si musím zamluvit dva dny před představením v úřadě. Jdeme na „Rudý Mák“, velmi populární balet. Dva lístky v první řadě po 8 rublech. Šatna bezplatná. Ve foyeru busty Lenina, Lunačarského, Stalina atd., zdobené palmami. Sedíme právě proti dirigentovi. O přestávce s ním mluvím a shledávám, že jest to Čech. Má 300 rublů měsíčně, ostatní hudebníci kolem 200 rublů.

Balet „Rudý Mák“ jest typickým ruským revolučním výtvorem: staví proti sobě šlechtnost a velkomyslnost ruskou a hamiznost a podlost anglickou. Ruský důstojník, velitel lodí, přijede do Tokia a miluje gejšu, jménem Rudý Mák. Anglický důstojník rovněž miluje Rudý Mák a chce Rusa odstranit jedem, což se nezdaří. Na to Rus vytýká západozemci hluboký úpadek kultury jeho národa a odváží si Rudý Mák po širém moři. Balet plný populárních šlágrů.

Také Carmen jsem viděl v Moskvě a musím říci, že jak titulní role, tak role Dona José byly sehrány a zazpívány skvěle.

Kapelník mne při představení Carmen upozorňuje na Lunačarského, sedícího v lóži.

20.

Kromě s Chemotrusem jedním také se svazem Východního Průmyslu a jen okolnost, že chtějí tříletý závazek, mne odvrací od podepsání kontraktu. Na tři roky do Vladivostoku se mi nechce.

Přijímám konečně nabídku Chemo-Trustu: 800 rublů měsíčně, cestovné do Alpy a zpět, cestovní diety. Ze služného 40% do vlastní. (Posílali mi těchto čtyřicet procent jen půl roku, ač jsem byl ve službách Chemo-Trustu půldruhého roku. Později mi poukazovali do Prahy jen 40 dolarů měsíčně.)

Budu stavěti město Algu v Kozakstanu. Zatím tam není nic než step a pár kirgizských bud. Alga leží asi 800 km na východ od severovýchodního cípu Kaspického moře a je malou železniční stanicí. Bude tam státí továrna na sernou kyslotu (kyselinu sírovou), na umělá hnojiva a přilehlé pro-

dukty. Plány jsou již vypracovány a já jsem jmenován hlavním architektem. Mám dojem, že toto jest právě místo pro mne. Ale mám pochybnosti o věcech jiných.

(Pokračování.)

nové knihy

Nakladatelství V. Petra v Praze přináší román „Kontrapunkt života“ od vtipného Angličana Aldouse Huxleye v překladu J. Fastrové. A. Huxley je oblíbeným autorem nejmladší generace. Líčí londýnskou společnost se všemi jejími problémy, chybami a zmatky. Svět literátů, umělců, skutečných i svátečních vědců, svět zhyčkané společnosti vysokých kruhů. Cena za oba svazky brož. Kč 72.—, váz. Kč 96.—.

John Dos Passos: *Bábel*. Román. Přeložili Karel a Jaroslav Krausové. Dva díly (544 stran) Kč 56.—, váz. Kč 80.—. Románové knihovny Proud svazek 46. Vydal Čin, tisk a nakl. družstvo čs. legionářů v Praze. John Dos Passos byl k nám uveden po prvé nakladatelstvím Čin romány *Tři vojáci* a *Ulice noci*, které vzbudily takovou pozornost, že jsou oba rozebrány a připravují se v nových vydáních. Jeho *Bábel* zachycuje v několika souběžných pásmech všechny formy newyorského života.

„Slovenská Próza“ je prvním dílem „Výboru z krásné prózy československé“, kterou vydává nakladatelství SFINX za vrchní redakce spisovatele Karla Sezimy. Slovenskou část uspořádal slovenský kritik a literárně historický pracovník, universitní profesor dr. Pavel Bujnak. Vybral z dlouhé řady slovenských klasiků a spisovatelů soudobých 25 representačních autorů, v jejichž díle se zrcadlí vývoj slovenské prózy od literárního vystoupení J. M. Hurbana až po dnešek.

Cesty tvořícího socialismu. Nová kniha známého socialistického pracovníka Henrika de Mana, kterou ve své Politické knihovně právě vydalo nakladatelství „ORBIS“, Praha XII. Pět kapitol tohoto spisu zabývá se postupně filosofickou, kulturní, hospodářskou, politickou a taktickou stránkou socialismu. Kapitoly nesou názvy: Zdvůdění socialismu — Socialism a kultura — Socialism a kapitalism — Socialism a národní fašism — Masy a vůdci — Brož. za Kč 30.—, váz. Kč 45.—.

M. R. Štefánik. Příspěvky k poznání jeho života a povahy. Napsal M. Janin. Vydal „ORBIS“ Praha XII. Názvy kapitol: Štefánikova nervosa a přecitlivělost — Poctivost a jmenocit — Názory filosofické a náboženské — Významné vlastnosti tělesné — Vědomí vlastního významu — Má rád stav vojenský a velitelskou moc — Ctížádost a touha po slávě — Aristokratické smýšlení — Protidemokratické názory — Jak soudil Š. o různých národech — Dojmy ze Sibíře — Případ Dürichův — Jeho poměr k ostatním členům Národní rady atd. — Knižka vyšla ve sbírce „Knihy osudů a práce“ a je za Kč 24.— brož., Kč 34.— váz.

různé

Lidská práva. Orgán ligy pro lidská práva. *Prázdninové dvojčíslo 8—9 obsahuje m. j.:* Josef Bělina: Budme připraveni. — Prof. Em. Rádl: Gorgulov. — Dr. V. Osvald: Fašism-nebezpečí. — Dr. Otta Stross: Dozvuky zpolitovaného procesu. — Rozhodné slovo. — Zrušte vojenské soudy. — Baťova racionalisace. — A ještě honičky.

Dnešní a příští číslo *Přítomnosti* z technických důvodů vyjde o den později. — Neračte reklamovat!

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÄGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítací stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner. Brno-Česká 16.

SVĚTOVÝ TRIUMF ČESKÉ KNIHY

LIDOVÉ NOVINY 19. VI.:

Česká kniha nejlepší knihou měsíce v Americe. Americký Month Club v Nov. Yorku, který vydává každý měsíc nejlepší knihu z novinek celého světa, se rozhodl vydati v červenci 1932 po prvé české dílo. Je to kniha Třicet let na zlatém severu, kterou sepsali s Janem Welzlem redaktori Lidových Novin Bedřich Golombek a Edvard Valenta.

Jan Welzl: TŘICET LET NA ZLATÉM SEVERU

284 stran brožováno Kč 36.—, vázaný výtisk pouze Kč 46.—

Karel Čapek:

Žádný Jack London by nevyličil názorněji psychologii polárních ztracenců, kteří se střílí pro bolení zubů, jsou šíleně zamilováni do bílé slečinky s plakátu na mýdlo, snášejí útrapy, které se už nezdaří být pro člověka, a přece se vracejí znovu na ledový sever, když náhoda života jimi smýkla zpátky mezi lidi.

Pavel Eisner:

Zahraniční vydání Welzlovy knihy však ponese jméno českého Marka Pola ze Zábřehu světem.

Times 31. III.:

Zřejmě nenapadlo Welzlovi, že by měl nějaká dobrodružství, až když mu to řekli ti dva novináři, kteří napsali tuto knihu — a napsali tak, že sami z ní zmizeli, což dovoluje Welzlově prostotě, aby sama svědčila o jeho vyprávění.

**Knihy Jana Welzla a o Welzlovi dostanete u všech knihkupců
a v nakladatelství FR. BORO VÝ**

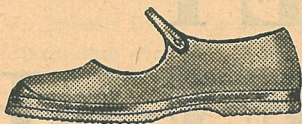
NECHCEME ZAHÁLET
CHCEME PRACOVAT

Snižujeme

Je to další úspěch našeho úsilí o zlepšení výroby a zdokonalení služby. Chceme, aby i při zhoršených poměrech mohl si každý dopřát všech požitků obuvní kultury.

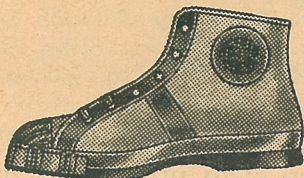
DĚTSKÉ

~~9~~ 6

Dětské bílé plát. s gumovou podešví č. 23-26

~~15~~ 12

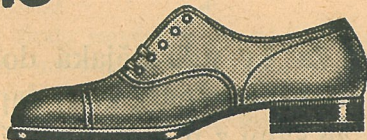
Trampky čís. 35-38 Kč 15.-, čís. 39-45 Kč 19.-

~~25~~ 19

Boxové barevné neb lakové komb. č. 23-26

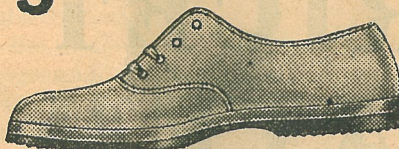
~~25~~ 19

Chlapecké šedé plát. s kož. podešví č. 35-38

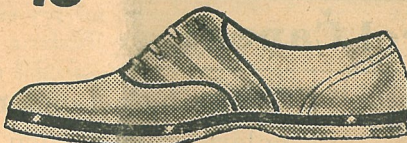
DÁMSKÉ

~~12~~ 9

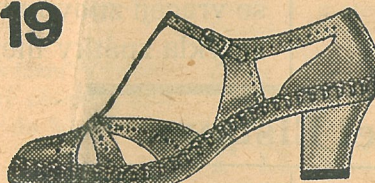
Sedé plátěné s gum. podešví. Dětské Kč 7.-

~~19~~ 15

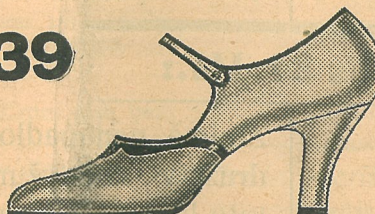
Dámské modní plátěné s gum. podešví.

~~29~~ 19

Kožené opánky v přírodní hnědé barvě.

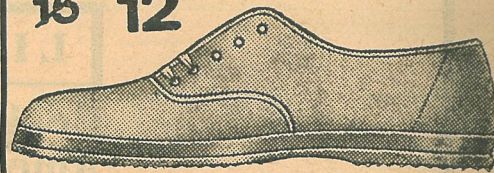
~~59~~ 39

Kož. elegantní střevičky v modních barvách.

PÁNSKÉ

~~15~~ 12

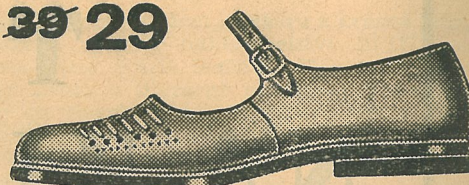
Plátěňky s gumovou podešví.

~~25~~ 19

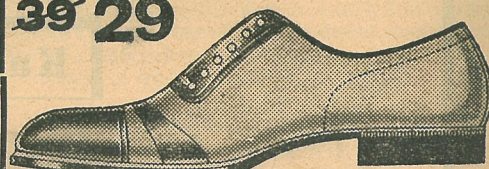
Šedé plátěné s gum. podešví. Dámské Kč 15.-

~~39~~ 29

Pohodlné pán. sandály s koženou podešví.

~~39~~ 29

Šedé plátěné kombinované lakem.

~~49~~ 39

S gum. podešví. S koženou podešví Kč 49.-

~~89~~ 69

Hnědé kožené s ozdobným dírkováním.

Prohlédněte si naše výklady.
U 305 druhů snížili jsme ceny.

S.- 87

Bata